

Maren Jonassen

Tanker om søppel

En undersøkelse i ungdommers holdning til forsøpling gjennom arbeid med fotografi

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap
Institutt for estetiske fag
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2024 Maren Jonassen

Denne avhandlingen representerer 60 studiepoeng

Sammendrag

Denne mastergradsavhandlingen tar for seg et utvalg 9. trinns elever og deres holdninger knyttet til forsøpling og om disse holdningene eventuelt kan endres. De nevnte elevene har gjennom fem skoletimer à en klokke time arbeidet med å fotografere søppel funnet i skolegården, for deretter å bearbeide bildene i et bilderedigeringsprogram. Ved å hente inn data gjennom et spørreskjema, i intervju og ved å observere elevene i deres arbeid har jeg forsøkt å komme til bunns i deres tanker og holdninger knyttet til søppel.

I teksten vil jeg komme inn på temaer som fotografiets evne til å inspirere til endring, teknikker innen fotografering, forsøpling, oppmerksomhet, hva det vil si å endre holdninger og hvorfor det er viktig med engasjerte lærere for å få til holdningsendring hos elevene.

Jeg har en intensjon om at denne matergradsavhandlingen skal sette i gang noen tanker hos leseren om problematikken knyttet til forsøpling, både på land og i vann. Gjennom mitt eget skapende arbeid ønsker jeg å vise hva som finnes av søppel i naturen. Jeg har arbeidet med å dokumentere og forskjønne søppelet som er funnet. I likhet med elevene har jeg fotografert bilder som produktfotografi, kunstfotografi og portrettfotografi, og deretter redigert dem.

Abstract

This master's thesis deals with a selection of 9th grade students and their attitudes related to littering and whether these attitudes can possibly be changed. The pupils have, during five school hours of one hour, photographed garbage found in the school yard, and then edited the images in an image editing program. By collecting data through a questionnaire, in interviews and by observing the pupils in their work, I have attempted to understand their thoughts and feelings related to garbage.

In this thesis, I'll look at topics such as a photographer's ability to inspire change, techniques in photography, littering, attention, what it means to change attitudes and why it is important to have committed teachers to make a change in attitude among pupils.

I have the intention that this thesis will initiate some thoughts in the reader about the problems associated with littering, both on land and in water. Through my own creative work, I want to show what rubbish can be found in nature. I have worked to document and beautify the garbage that has been found. And like the pupils, I have photographed images such as product, art, and portrait photography.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	3
Abstract	4
Innholdsfortegnelse	5
Forord	7
1 Innledning	9
1.1 Min bakgrunn og vei inn i masteravhandlingen.....	9
1.2 Problemstilling og begrepsavklaring	11
2 Teoretisk tilfang og litteratur	14
2.1 Overordnet del, læreplan og bærekraft i kunst og håndverk.....	14
2.2 Forsøpling og plast.....	16
2.3 Fotografi og inspirasjon	18
2.4 Det skjønne og ikke skjønne	23
2.5 Holdningsendring	25
2.6 Oppmerksomhet.....	26
3 Metodologisk rammeverk og metoder i undersøkelsen	27
3.1 A/R/Tografi som metodologi.....	27
3.2 Forskningsetikk	28
3.3 Undervisningsopplegg og elevenes oppgave.....	29
3.4 Spørreskjema	31
3.5 Observasjon i undervisning	32
3.6 Intervju og observasjon	33
3.7 Eget skapende arbeid	34
4 Resultater og analyse	39
4.1 Spørreskjema	39
4.2 Observasjon i undervisning og innleverte oppgaver	42
4.3 Intervju og observasjon	48
4.4 Eget skapende arbeid	51
5 Drøfting	57
5.1 Elevenes oppgave og undervisning	58
5.2 Fotografi som metode og det (ikke så) skjønne.....	60
5.3 Hva kunne vært gjort annerledes og en vei videre?.....	62

6	Avslutning.....	64
	Referanser/litteraturliste.....	65
	Bildeliste.....	67
	Vedlegg.....	68
6.1	Vedlegg 1: Samtykkeskjema	68
6.2	Vedlegg 2: Oppgavetekst.....	72
6.3	Vedlegg 3: Intervjuguide.....	74

Forord

Til alle som har støttet, heiet på, lagt til rette, stilt kritiske spørsmål, veiledet, undret, deltatt, tvunget meg til å ta pauser, lest gjennom og vært til stede for meg under arbeidet og i prosessen med denne masteravhandlingen. Takk!

Sandnes, 25.04.2024

Maren Jonassen

1 Innledning

I dette kapittelet vil jeg gi et innblikk i hvem jeg er og hvorfor jeg har valgt å arbeide med temaene forsøpling og foto. I tillegg vil jeg presentere problemstillingen jeg har arbeidet med og forklare sentrale begreper for denne oppgaven.

1.1 Min bakgrunn og vei inn i masteravhandlingen

Å vokse opp med foreldre som har vært glad i å være ute og på tur er noe av det beste som kunne skjedd meg, det har vært med å legge grunnlaget for hvem jeg er i dag. Til og med før jeg begynte på skolen, ble jeg sendt på speideren sammen med storesøster, og mor var med som leder. I speideren fortsatte jeg frem til jeg var ferdig på videregående og har dermed vært på flere leirer og turer. Felles for de store leirene og små helgeturene var å gå manngard da vi hadde pakket ned telt og utstyr. Det eneste vi skulle etterlate oss var fotspor og en takk, denne tanken henger med meg den dag i dag. Derfor gjør det meg både sint, lei og frustrert over forsøplingen som skjer i naturen.

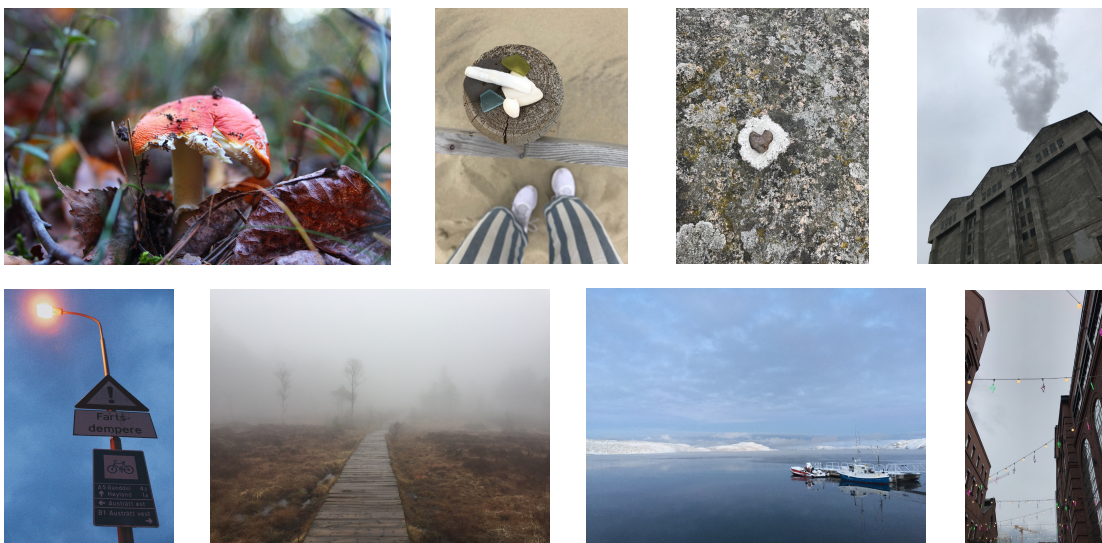
Gjennom studieløpet har jeg flere ganger arbeidet med forsøpling, og har et ønske om å belyse utfordringene knyttet til forsøpling og forurensing gjennom et skapende arbeid. Jeg ser likevel ikke på meg selv som en aktivist¹ i ordets rette forstand. Men med denne mastergradsavhandlingen håper jeg likevel det kan være en mulighet for meg til å «rope ut» om utfordringer knyttet til forsøpling i naturen.

I 2019 kjøpte mine foreldre en hytte ved sørlandskysten. Dette er en hytte som ligger idyllisk til og med havet tett på. Det var tydelig at grunneierne ikke hadde brukt strandsonen ut mot havet særlig mye, for der lå det kilovis med søppel, og det tok lang tid å rydde opp, og det kommer stadig mer til. Da jeg i 2021 skulle skrive bacheloroppgave i visuelle kunsthøgskole og design bestemte jeg meg for å lage et verk hvor jeg brukte gjenstander som var skylt i land ved hytta. Dette var fordi jeg i en tidligere oppgave hadde skrevet om hvordan klimaendringer kan føre til at gjøken kommer for

¹ en person som forsøker å oppnå politisk endring ved å legge press på politikere og det politiske systemet (Thorsen, 2023).

seint til hekkesesongen i Norge, og dermed ikke får lagt sine egg. For meg var veien kort fra klimaendring til forsøpling. Området ved hytta har også gitt meg inspirasjon til andre arbeider i studieløpet. I emnet Estetisk skapende prosjekt 1 (ESP1) satte jeg opp et viltkamera for å forsøke og fange noe av dyrelivet som finnes i området. Å arbeide med kameraet og redigering i ESP1 ble en inspirasjon til å arbeide videre med kameraet i andre emner og i masteroppgaven.

Helt fra jeg var barn har jeg likt å fotografere. Da jeg som 10-åring fikk mitt første digitalkamera til jul var gleden stor, og siden den gang har jeg i stor grad hatt kamera med meg hvor enn jeg ferdes, det være seg speilrefleks-, mobiltelefon- eller polaroid-kamera. Dog skal det sies at kvaliteten ikke alltid er like god, men gleden over å ta bilder er likevel til stede. Når jeg fotograferer er det i stor grad intuitivt; det kan være en sopp jeg synes ser litt rar ut, linjer og former jeg ser i et kultur eller naturlandskap, eller en samling av steiner og lignende. Det er sjeldent jeg tenker «Nå skal jeg sette opp dette og dette på slik og sånn måte for å få et best mulig bilde».

Bilde 1: Egne fotografier tatt i løpet av de siste 12 årene.

Etter fullført bachelorgrad startet jeg på praktisk pedagogisk utdanning, og jobber i dag som faglærer i kunst og håndverk, samt at jeg underviser i design og redesign i ungdomsskolen. Som lærer må jeg stadig forholde meg til læreplanverket i mitt arbeid, som blant annet vektlegger bærekraft og bærekraftig utvikling. Et annet viktig punkt i

læreplanen er at skolen ikke bare skal utdanne barn og unge, men også bidra og legge grunnlaget for at de dannes til å bli selvstendige, frie, ansvarlige og gode medmennesker. Danningen skjer når elevene får kunnskap og innsikt om blant annet natur, miljø, kunst og kultur (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 9-10). Derfor fokuserer jeg i denne oppgaven på forsøpling og foto.

1.2 Problemstilling og begrepsavklaring

Da jeg skulle velge tema for masteroppgaven, ønsket jeg å kombinere min interesse for fotografi, miljø og yrket som lærer. På bakgrunn av egne erfaringer og interesser har jeg derfor kommet frem til følgende problemstilling: Hvilke tanker og holdninger har utvalgte elever på 9.trinn om forsøpling, og kan disse endres gjennom arbeid med foto av søppel?

Holdning

Holdning handler, i sosialpsykologien, om å tenke, føle og handle positivt eller negativt overfor noe, det være seg mennesker, objekter, ideer eller annet. Holdninger kommer typisk til uttrykk på tre måter: gjennom oppfatning og meningsytring – kognitivt, gjennom positive eller negative følelser – emosjonelt, eller i handlinger og reaksjoner – atferd (Svartdal & 2020).

Bærekraft og bærekraftig utvikling

Bærekraft er et stort begrep som hyppig brukes av blant andre media og politikere. FN-sambandet (2023) opererer med definisjonen «En utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov». Bærekraftig utvikling består av tre dimensjoner: økonomi, klima/miljø og sosiale forhold, hvor disse dimensjonene henger sammen med og påvirker hverandre, og avgjør om noe er bærekraftig (FN-sambandet, 2023). I denne masteravhandlingen retter jeg fokuset mot samfunnsaspektet av bærekraftig utvikling, fordi jeg ønsker å se på elevenes holdninger, samtidig som jeg ønsker å belyse utfordringene forsøpling har på klima og miljø.

Kunstfotografi

I fotokunst brukes kamera og fotografiske virkemidler som kunstnerisk uttrykk og har i større grad vært knyttet til den teknologiske utviklingen (Rød, 2024). «I nyere samtidskunst er fotokunst en bred betegnelse som kan omfatte digital teknologi, romlige installasjoner, kryptokunst og andre kunstneriske prosjekter på internett» (Rød, 2024). Det har vært utfordrende å finne en klar definisjon på hva kunstfotografi er, i tillegg kan det skape konflikt å kalle noe for «kunst» dersom personen som lager verket ikke har en kunstutdanning og heller ikke har blitt stilt ut på et museum eller galleri. Overfor elevene har jeg valgt å definere kunstfotografi som: et fotografi som forteller en historie. Denne definisjonen har jeg også valgt å forholde meg til i mitt eget skapende arbeid.

Produktfotografi

«Produktfotografering handler om avfotografering av forskjellige typer gjenstander. Dette er gjerne gjenstander som skal selges» (Knudsen, 2022). En kan trekke linjer fra produktfotografi til stilleben, hvor ikke-levende eller ubevegelige gjenstander avbildes, enten som maleri, tegning eller fotografi. Allerede i romertiden ble stilleben malt på vegger, men det var ikke før på 15–1600-tallet sjangeren virkelig trådte frem. Siden den gang har sjangeren blitt praktisert på tvers av de forskjellige kunstepokene som har funnet sted gjennom historien (Tschudi-Madsen, 2021).

I denne avhandlingen har jeg brukt ordet produktfotografi om et bilde hvor produktet skal være i fokus, og hvor den som tar bildet spesielt må tenke over bruk av lys, bakgrunn og om det skal være rekvisita, i tillegg til fokusproduktet. I denne oppgaven vil produktet være søppel fra havet eller skolegården. Deltagerne i dette prosjektet har arbeidet med søppel funnet i skolegården, mens i mitt eget skapende har jeg arbeidet med søppel som har ligget i havet og blitt skylt i land.

Fotostil

Med fotostil mener jeg fotografisjanger, altså om bildet for eksempel er et kunstfotografi, portrettfotografi eller et produktfotografi. Gjennom teksten vil jeg benytte meg av «fotostil» fordi det var dette ordet jeg brukte i undervisnings-

sammenheng og i oppgaveteksten som elevene fikk, og som jeg har hentet inn min data fra. Grunnen til at jeg har benyttet meg av fotostil og ikke fotografisjanger er for å forenkle begrepene overfor elevene som jeg har undervist.

2 Teoretisk tilfang og litteratur

Både bærekraft og fotografi er to store felt som det går an å skrive mye om. I dette kapittelet vil jeg ta for meg det som har størst relevans for min undersøkelse fra begge feltene, for å kunne finne svar på det jeg undersøker og tar med meg inn i refleksjonene senere i teksten. For å hente inn mine data har jeg vært ute i skolen og gjennomført et undervisningsopplegg hvor elevene skulle fotografere søppel. I teori-kapittelet vil jeg derfor først se på hva læreplanen sier om bærekraft i kunst og håndverk, deretter se på forsøpling, før jeg forklarer litt om fotografi og inspirasjonskilder og til slutt ser på holdningsendring og oppmerksomhet.

2.1 Overordnet del, læreplan og bærekraft i kunst og håndverk

I overordnet del av læreplanen står det at «Skolen skal bidra til at elevene utvikler naturglede, respekt for naturen og klima- og miljøbevissthet» (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8). Dette betyr at skolen har en plikt til å lære barn og unge om hvordan de kan ta vare på miljøet. Dette kommer også til syne i kompetansemålene for kunst og håndverk etter tiende trinn, hvor fem av ti mål kan kobles til det tverrfaglige temaet bærekraftig utvikling. Men hvordan kan man undervise om målene knyttet til bærekraftig utvikling på en måte som bidrar til at barn og unge tar bedre vare på miljøet? I boken *Bærekraftsdidaktikk i kunst og håndverk* (2020, s. 72) skriver Ragnhild Näumann, Kirstine Riis og Helene Illeris at bærekraftig utvikling ikke kun kan overføres fra lærer ved å formidles, men læreren må utvikle elevers kunnskaper, ferdigheter og holdninger. Videre skriver de at vi må våge å stille kritiske spørsmål til samfunnet vi lever i, og utfordre det som ligger foran oss. Lærere som arbeider med bærekraft i kunst og håndverk trenger både samfunnsengasjement og mot til å gå egne veier i utforskningen av kunst- og håndverksfagets potensial (Illeris et al., 2020, s. 72). Derfor er tverrfaglighet viktig i undervisning om bærekraftig utvikling, fordi temaet er innviklet og komplekst, ellers vil eleven kun se problemet fra én side (Illeris et al., 2020, s. 71). Mange lærere er mer opptatt av å nå kompetansemålene i faget, og er ikke gode nok til å bruke hele læreplanverket «[...] noe som kan svekke interessen for de tverrfaglige temaene» (Illeris et al., 2020, s. 71-72). Å undervise om bærekraftig

utvikling i flere fag, og over en lengre periode, vil kanskje hjelpe elevene til å se temaet fra flere sider, samtidig vil ulike lærere kunne belyse området på forskjellige måter.

For å få svar på problemstillingen «Hvilke tanker og holdninger har utvalgte elever på 9.trinn om forsøpling, og kan disse endres gjennom arbeid med foto av søppel?» laget jeg et undervisningsopplegg og en oppgave som jeg gjennomførte sammen med elever på 9. trinn. I oppgaven skulle elevene ut i skolegården og finne minst et søppel som de skulle fotografere, først ute hvor de fant det, deretter skulle de ta med seg søppelet inn og fotografere det inne. Inne skulle elevene planlegge hvordan de skulle bruke søppelet til enten til å fotografere det som et produkt, bruke det i et portrettfotografi eller bearbeide det og bruke det i et kunstfoto. Til slutt i fotografiprosessen skulle bilde redigeres i programmet Pixlr². Elevene skulle i tillegg gjøre rede for og reflektere over noen gitte spørsmål knyttet til sitt arbeid og utfordringer knyttet til forsøpling, dette kommer jeg tilbake til i metode- og resultat-kapitelene.

I undervisningsopplegget jeg utarbeidet, og som elevene har gjennomført, tok jeg utgangspunkt i kompetansemålene «utforske hvordan digitale verktøy og ny teknologi kan gi muligheter for kommunikasjonsformer og opplevelser i skapende prosesser og produkter» og «reflektere kritisk over visuelle virkemidler og eksperimentere med ulike visuelle uttrykk i en skapende prosess» (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 8). Det første av målene knyttes til det tverrfaglige temaet bærekraftig utvikling, i tillegg knyttes begge målene til det tverrfaglige temaet demokrati og medborgerskap. I kunst og håndverk handler bærekraftig utvikling blant annet om kritisk undersøke forbrukerkultur og erfaring med bruk og gjenbruk av materialer. I arbeid med teknologi kan elevene øke sin bevissthet om hvilke innvirkning naturen har på mennesket og hvordan menneskers levesett påvirker naturen og klimaet (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 3-4). Demokrati og medborgerskap dreier seg om at elevene skal kunne utvikle evner til å medvirke i og endre samfunnet de lever i gjennom kritisk å reflektere over egne tanker og meninger (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 8, 2019, s. 3). Det tverrfaglige temaet demokrati og medborgerskap handler i kunst og håndverk om at

² Pixlr er et gratis bilderedigeringsprogram.

eleven blant annet skal kunne reflektere kritisk over kunst og gi uttrykk for sine meninger slik at de kan endre samfunnet vi lever i (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 3).

I boken *I materialenes verden* (2013) skriver Ann-Hege Lorvik Waterhouse blant annet om bærekraftig utvikling. Boken er rettet mot barnehagefeltet, men innholdet kan også overføres til skolen. Bærekraft og bærekraftig utvikling står sentralt i læreplanen LK20, «Begrepet sier noe om verdier og holdninger i et globalt perspektiv» (Waterhouse, 2013, s. 87), men hva innebærer det for barn og unge i skolesammenheng? I en verden som er i stadig vekst og utvikling, handler bærekraft om at vi må bruke ressursene på en hensiktsmessig måte slik at behovene hos dagens mennesker er dekket uten at vi ødelegger for dem som kommer etter oss. Vi må altså forvalte naturressursene slik at vi ikke ødelegger miljøet, utrydder dyr og planter, driver avskoging og luftforurensing (Waterhouse, 2013, s. 88). Da Brundtland-kommisjonen kom med rapporten «Vår felles fremtid» i 1987 ble begrepet bærekraftig utvikling brukt til å belyse hvordan sosial utvikling, økonomi og miljø er tett knyttet sammen (Waterhouse, 2013, s. 88).

Waterhouse skriver at hver og en av oss har en plikt og et ansvar for å bidra for å nå målet om bærekraftig utvikling (2013, s. 88). Hun skriver videre at vi må etablere rutiner, bevissthet og holdninger rundt temaet og at å endre rutiner og tankemønster er en prosess som krever refleksjon rundt hva vi gjør og hvorfor vi gjør det. For å nå målet om bærekraftig utvikling i kunst- og håndverksfagene må vi forene det kunstneriske, det filosofiske og det etiske perspektivet slik at vi fremmer og styrker de ulike perspektivene uten at de går på bekostning av hverandre (Waterhouse, 2013, s. 89-90). For at kunst og håndverksfagene skal kunne være med på å forberede de neste generasjonene for et bærekraftig liv, spiller også lærerens holdninger, kunnskap og oppmerksomhet om temaet inn (Fredriksen, 2016, s. 112).

2.2 Forsøpling og plast

«Forsøpling, eller avfall på avvege, er ulovleg og kan både vere svært skjemmande for miljøet og ei kjelde til forureining» (Miljødirektoratet, 2023a). For min del ledes tankene brått mot plast når det snakkes om forsøpling, men det kan også være andre materialer.

Miljødirektoratet (Miljødirektoratet, 2023b) kommer med eksempler på hva forsøpling kan være: Enkeltgjenstander eller deler av disse som er kastet eller mistet som: flasker, snus, ledninger og batteri. Gjenstander og skrot som er ulovlig lagret, eksempelvis bilvrak, eller det kan være ulovlige fyllinger. En fellesnevner for eksemplene til Miljødirektoratet er at materialene enten er sakte nedbrytbare eller ikke-nedbrytbare.

«Plast og andre lite nedbrytbare materialer kan bli værende i miljøet i hundrevis av år og skade dyr og mennesker» (Miljødirektoratet, 2023d). Det finnes et stort antall forskjellig type plast, med forskjellige egenskaper og bruksområder. De fleste typer plast produseres av petroleum, altså olje, som basisplast og blandes med forskjellige tilsetningsstoffer for å oppnå ønskede egenskaper (Ore & Stori, 2019). I 1910 startet produksjonen av det helsyntetiske plaststoffet bakelitt, og ble introdusert som et «vidundermateriale» som ikke ville råtne, knuse eller slites. Fordi plast er så bestandig og i tillegg lett formbart ble det brukt i stedet for metall, glass og tre, slik at man nå kunne produsere isolasjonsmaterialer rundt strømledninger, leker, møbler og mer. Plasten gjorde det mulig å masseprodusere gjenstander i alle mulige former og farger, og var det mest brukte industrimaterialet i verden mellom 1950 og 1980 (Illeris et al., 2020, s. 144). I 2015 ble det produsert hele 322 millioner tonn plast i verden, noe som tilsvarer vekten av en og en halv million blåhval (Avset, 2017).

På grunn av at plast ikke råtner vil heller ikke gjenstander laget av plast forsvinne, men brytes ned i stadig mindre biter, kalt mikro- og nanoplast. Fordi partiklene er svært små, kan de derfor tas opp i organismer og bli en del av næringskjeden. Dyr kan forveksle plastbiter med mat, noe som kan forårsake indre skader, forgiftning og redusere matinntak, skape fordøyelsesproblemer og falsk metthetsfølelse. Det er ikke bare ville dyr som inntar plast, i 2022 ble det for første gang påvist mikroplast i menneskeblod (Miljødirektoratet, 2023c). Det vites ikke nøyaktig hvor mye plast som havner i havet hvert år, men FNs miljøprogram anslår at det kan være mellom 9 og 14 millioner tonn hvert år (Miljødirektoratet, 2023d). Fordi flere av deltagerne, og meg selv, har funnet og fotografert plast i dette prosjektet har det vært relevant å se nærmere på materialet enn for eksempel å se på utfordringene knyttet til et hensatt bilvrak.

Vi lever i et bruk og kast-samfunn, kombinert med plastens bestandige natur er dette årsaken til at plastsøppel er et globalt problem (Illeris et al., 2020, s. 144-145). Gåsenebbhvalen, heretter kalt plashvalen, som strandet på Sotra i 2017, lagde internasjonale overskrifter, og bilder av mageinnholdet ble publisert, dette tydeliggjorde de globale problemene knyttet til marin forurensning. I plashvalens mage ble det nemlig funnet store mengder plast (Lislevand, 2021). Tre år senere viste en undersøkelse gjort av Opinion for Universitetet i Bergen at fire av ti hadde endret sine vaner knyttet til plast etter funnet av plashvalen (Mossing & Algerøy, 2020).

Det er ikke bare oppslag og bilder av plashvalen som har skapt endringer. I 1972 fotograferte Nick Ut (1951–) et bilde av mennesker som flyktet fra bomber i Vietnam. Bildet ble trykket i flere aviser, og det er senere blitt hevdet at dette bildet var med på at USA avsluttet krigføringen i Vietnam (Eisenräger & Lohne, 2015). Dette kan tyde på at bilder har stor påvirkningskraft.

Bilde 2: Ut, Nick. (1972). Terror of war. [Fotografi].

<https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/KwA1X/disse-bildene-av-barn-i-noed-rystet-verden>

2.3 Fotografi og inspirasjon

Som tidligere nevnt arbeidet elevene med fotografi i sin oppgave. Dette er også noe jeg har arbeidet med i min skapende prosess, derfor er det relevant å skrive litt om fotografi og inspirasjon.

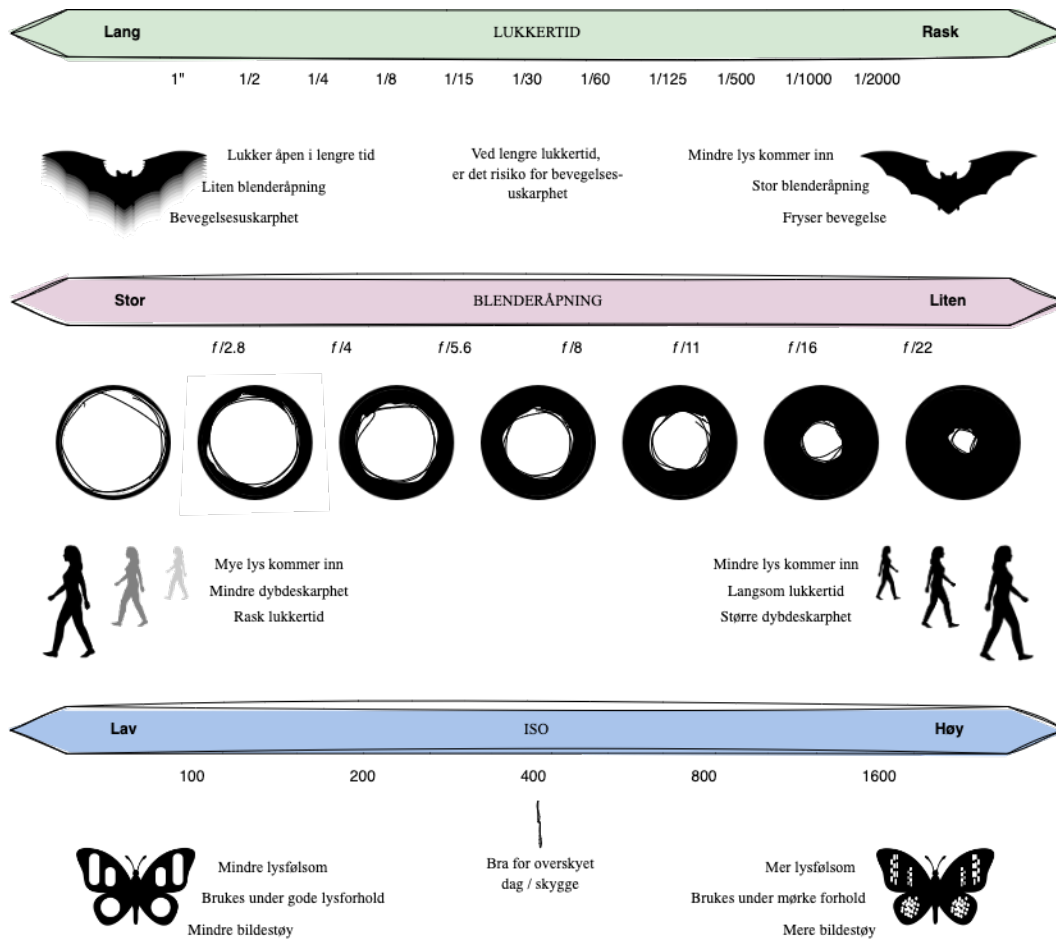
Måten vi tar bilder på har endret seg i stor grad siden Joseph Nicéphore Niépce (1765-1833) tok det som blir regnet som det første vellykkede fotografiet i 1826. Med en eksponeringstid på åtte timer kunne han følgelig ikke ta bilder av bevegelige motiver (Pihl & Eliassen, 2023), i dag derimot kan man trykke på en «knapp» på telefonen og bildet blir tatt i løpet av samme sekund. Og vi omgir oss med fotografier flere steder: sosiale medier, busskur og avisen. Fotosjangeren er et stort felt hvor det blant annet finnes portrettfotografering, dokumentarfotografi og kunstfotografi.

Det finnes også flere tekniske bøker om hvordan bruke og beherske et digitalt kamera. Følgelig er det dermed mye fototeknisk man *kan* tenke over når man ta bilder, men «[...] å ta fantastiske bilder handler lite om teknisk fagkunnskap og mye mer om å beherske det mest verdifulle verktøyet du har i verktøykassen din: øynene dine» (Carroll, 2018, s. 7). Likevel er det ikke alltid like enkelt å få fotografiet slik man har sett det for seg i hodet, derfor kan det være fornuftig å ha noe kunnskap om mulighetene et kamera har, og hvilke virkemidler som vil få frem budskapet. Med tanke på elevenes oppgave har de ikke lært om kamerainnstillinger, fordi elevene ikke har hatt tilgang til kameraer med mulighet for å endre på innstillinger. I tillegg kunne det ha vært forstyrrende med tanke på oppgavens intensjon som var å bevisstgjøre elevene på utfordringene knyttet til forsøpling slik at de kan utvikle ansvar og omsorg for omgivelsene.

I metodekapittelet vil jeg vise til de forskjellige innstillingene og valgene jeg har gjort da jeg tok egne bilder, derfor vil jeg nå forklare kort, om de forskjellige mulighetene et kamera kan tilby. Når et bilde skal tas kan man kontrollere hvor mye lys som slippes inn i kameraet. Dersom det slippes inn for mye lys vil bildet bli overeksponert, og bildet blir for lyst. Motsatt kan bildet bli undereksponert dersom det ikke slippes inn nok lys, bildet vil da bli for mørkt. Denne balanseprosessen kalles eksponering. Lukkertid, blenderåpning og lysfølsomhet på bildebrikkens ISO³ er tre variabler som kan styre riktig mengde lys inn på kamerabrikken. Hver av variablene har sin oppgave: Lukkertiden bestemmer hvor lenge lyset får lov til å komme inn i kameraet. Blenderåpningen

³ ISO står for International Organization for Standardization (Carroll, 2018).

kontrollerer hvor mye lys som kommer inn i kameraet og ISO styrer hvor følsom kameraets bildebrikke eller film er for lys (Carroll, 2018, s. 31).

Bilde 3: Oversikt over lukkertid, blenderåpning og ISO. Egen illustrasjon etter inspirasjon fra Henry Carroll (2018, s. 30).

I fotosjangeren, så vel som andre retninger innen kunst, finnes det flere virkemidler som kan benyttes for å få frem ønsket budskap. Eksempler på virkemidler kan være symmetri, skarpt/uskarpt fokus, kontraster, nærbilde, også kalt makrobilde, og mer. Ved å bruke symmetri i fotografiet handler det ikke bare om at den ene halvparten av bilde blir som et speilbilde av den andre halvparten, men om å skape en følelse av harmoni og balanse (Carroll, 2018, s. 20). En annen måte å opprettholde balansen i fotografiet er å bruke det gyldne snitt, mange fotografer er likevel kritiske til dette fordi det oppleves som for kalkulert (Carroll, 2018, s. 22). Lys er et annet viktig virkemiddel innen fotosjangeren, og kan deles inn i to hovedtyper, hardt og mykt. Hardt lys gir store

kontraster, mens mykt lys er mindre intenst, dermed vil det være mindre skille mellom høylys og skygger (Carroll, 2018, s. 61-64).

Inspirasjon

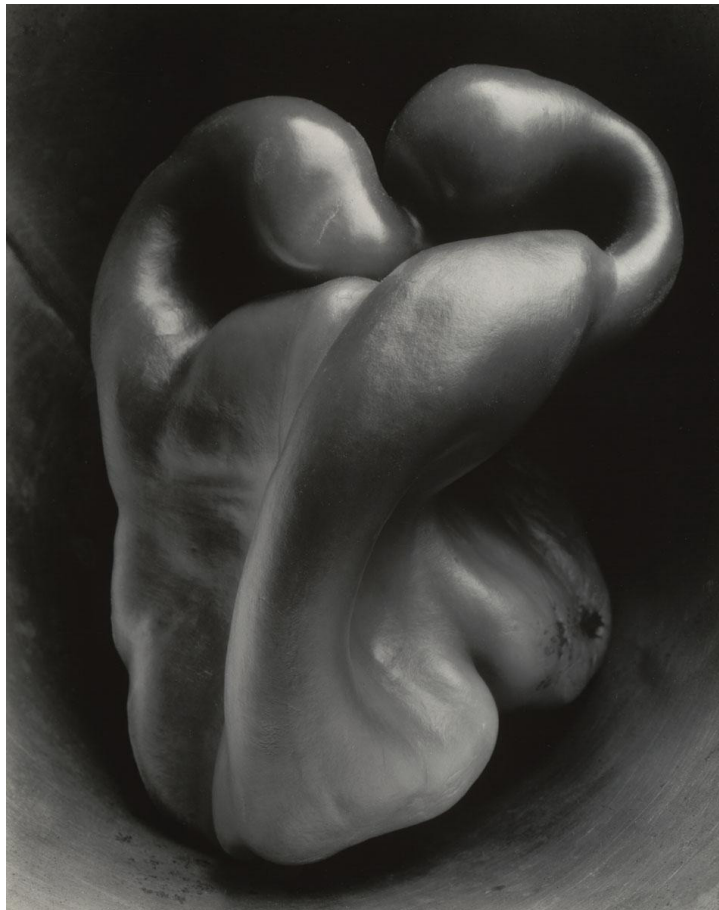
Slinkachu (1979–) er en kunstner som skaper fortellinger, enten morsomme eller tragiske ved å plassere miniatyrfigurer på uventede steder. Fordi installasjonene er så små at de fleste mennesker passerer dem uten å legge merke til dem, er han avhengig av å fotografere verkene for å formidle dem til et større publikum. Han benytter seg av liten dybdeskarphet i sine bilder, går svært nær og zoomer litt inn på motivet for å øke effekten (Carroll, 2018, s. 47). Denne måten å ta bilde på er noe jeg har gjort i noen av utprøvingene mine. Slinkachu bruker også sterke farger i sine bilder, dette har vært en inspirasjon da jeg valgte ut de elementene jeg skulle fotografere.

Bilde 4: Bilde med liten dybdeskarphet og sterke farger. Slinkachu. (2013). Hide and Seek. [Installasjonsfotografi]. <https://slinkachu.com/work#/hide-and-peek/>

Den amerikanske fotografen Edward Weston (1886–1959) så verden på en annen måte enn mange andre, det gjorde han til en av tidenes største fotografer. Men han brukte ikke all tid på å se gjennom linsen til kamera, i stedet brukte han øynene. I 1930 fotograferte han *Paprika nr. 30* som har blitt et av de mest kjente fotografiene fra det tjuende århundre (Carroll, 2018, s. 109). Som jeg nevnte innledningsvis bruker jeg

øynene mine når jeg fotograferer, ved for eksempel å se linjer og former. Stort sett fotograferer jeg i farger og redigerer bildene slik at fargene blir mer fremtredende. Å se Westons bilder av paprika har åpnet øynene for å skjule gjenstanden og ikke fortelle alt om det som er avbildet, men heller la betrakteren undre seg over hva hen faktisk ser.

Bilde 5: Å bruke øynene for å se former og eller mønster i stedet for å kun se motivet gjennom kameranlinsen. Weston, E. (1930). Pepper No. 30. [Fotografi].

<https://www.moma.org/audio/playlist/172/2274>

Barry Rosenthal (1952–) er en amerikansk fotograf og skulptør som samler, systematiserer og kategoriserer marin forøpling. Gjennom prosjektet «Found in Nature» ønsker han å bevisstgjøre folk på problemene knyttet til forøpling av havet ved å bruke en kombinasjon av skulptur og fotografi (Rosenthal, 2013). I likhet med Rosenthal samlet og systematiserte Anna Zubkova søppel til sin masteroppgave i 2017. Som en del av oppgaven var hun opptatt av fargene til plastavfallet og vasket derfor søppelet. «I eksamensoppgaven skriver hun at hun opplevde vaskeprosessen som en

måte å vise tingene respekt på, samtidig som hun utforsket tingens estetiske egenskaper» (Illeris et al., 2020, s. 153).

Bilde 6: Samling av diverse beholdere som viser én måte søppel kan fotografers og dokumenteres på. Rosenthal. B. (u.å.). Oil, Alcohol and Drugs. [Fotografi].

<https://barryrosenthal.com/found-in-nature/single-gallery/12636509>

2.4 Det skjønnne og ikke skjønnne

I dagligtale brukes ordet skjønn som et synonym for det som er pent eller vakkert, mens estetikk forsås som læren om det skjønnne, spesielt innen kunst, «[...] snarere enn å være skjønn er moderne kunst ofte uskjønn, disharmonisk, heslig, ekkel eller motbydelig» (Bale, 2009, s. 46). Men hva eller hvem bestemmer om noe er skjønt eller ikke? David Hume mente at skjønnhet ikke utelukkende befinner seg i personen eller objektet, men et sted imellom. Grunnen til denne tanken er at enkelte kunstverk har blitt bedømt som gode gjennom alle tider, men andre ikke har tålt tidens tann på samme måte (Bale, 2009, s. 67). Immanuel Kant på sin side mente at det som er skjønt

fremkaller en følelse av velbehag i oss, mens det heslige, eller ikke skjønne, nærmest trenger seg på vår nytelse og vi stritter i mot med all vår kraft (Bale, 2009, s. 61 og 72). I *Estetikk. En innføring* viser Kjersti Bale til Cindy Shermans fotografi *Untitled #263* fra 1992. På bildet vises en figur med både kvinnelige og mannlige kjønnsorganer. Figuren ligger på et drapert silkeaktig stoff med en sløyfe som på en måte skiller kroppene fra hverandre, men som også binder dem sammen. På den mannlige siden av figuren vekkes en pornografisk følelse, mens fra det kvinnelige kjønnsorganet kommet ut en tråd, som fra en tampong. Det kvinnelige kjønnsorganet er ikke tilgjengelig og presenteres som om det er fylt med blod. Bildet vekker avsky, men stiller samtidig spørsmål til menn og kvinners likestilling (Bale, 2009, s. 63). «Fantasien kan skape skjønnhet av hva som helst» (Bale, 2009, s. 64). Likevel er det kanskje slik at det i moderne kunst ikke er like ettertraktet å skape et velbehag hos betrakteren, men heller få frem det uskjønne for å skape debatt rundt samfunnsaktuelle temaer?

Med tanke på det skjønne må vi se etter hvilke elementer som var dominerende i sin samtid (Bale, 2009, s. 64). For eksempel var farge og glans, samt proporsjoner vektlagt i kunsten i middelalderen (Bale, 2009, s. 47). Proporsjoner som symbol på skjønnhet er ikke forbeholdt før-moderne tid, men finnes også i abstrakt moderne kunst, hvor de harmoniserende delene skaper helheten (Bale, 2009, s. 64; Mørch, 1994, s. 65). Proporsjoner dreier seg om forholdet mellom størrelser i for eksempel en flate eller et rom, mens harmoni i billedkunsten kommer til uttrykk i en samklang mellom blant annet figurasjoner, fargesammensetning og linjer (Mørch, 1994, s. 65 og 74). «Et estetisk prinsipp foreskriver at en komplett harmoni må bestå av tre elementer; to ting kan ikke forenes på en harmonisk måte uten hjelp av en tredje» (Mørch, 1994, s. 74), med andre ord er det mer behagelig for øyet å se en sammensetning av tre gjenstander enn to. Fotografiet *Oil, Alcohol and Drugs*, er et eksempel på å forskjønne noe som ikke egentlig er skjønt. Bildet viser, som en kan se på forrige side, en samling av forskjellige typer beholdere som er funnet i naturen. Ved å bruke virkemidler som linjer og være bevisst på fargesammensetningen har Rosenthal oppnådd å skape harmoni i sitt fotografi.

2.5 Holdningsendring

I en artikkel utgitt i Fleks i 2014 skriver Solveig Moldrheim om holdningsendringer i klasserommet. Her skriver hun om holdninger og fordommer koblet til toleranse av forskjellige grupper i samfunnet. Likevel er det deler av artikkelen som kan benyttes når det snakkes om å endre holdninger knyttet til andre perspektiver. Å endre holdninger og tankemønster tar lengre tid enn å gi elever kunnskap og ferdigheter (Moldrheim, 2014, s. 18). Kunnskap og ferdigheter kan ikke bokstaveligstalt bli gitt videre, det krever en innsats fra den eller de som skal forstå det som blir formidlet (Fredriksen, 2016, s. 106).

Moldrheim (2014, s. 10) skriver at relasjonen mellom lærer og elev er den mest betydningsfulle faktoren for læring. Hva en lærer sier eller ikke sier, gjør eller ikke gjør har større betydning for elever dersom det finnes en god lærer-elev-relasjon. Dersom en lærer med god relasjon til elevene, også fremstår som nyansert, reflektert og ikke stigmatiserende, vil vedkommende kunne være en modell for elevene og påvirke dem til å opptre fordomsfrie i ord og handling. Å undervise med «pekefinger» eller direkte gi elevene dårlig samvittighet, kan virke negativt på elevene, fordi de kan oppleve ydmykelse og dermed vil ingen holdningsendring skje (Moldrheim, 2014, s. 10-11).

Kunnskap er viktig fordi den kan bekrefte og legitimere holdninger, men for å endre en fordom er det viktig å nå den emosjonelle komponenten. For at elevene skal kunne endre sine holdninger er det viktig at de tar eierskap til konseptet og undervisningen. I en elevmasse vil det etter stor sannsynlighet finnes elever som allerede står for verdier som det blir undervist om, noe som kan smitte over på medelever (Moldrheim, 2014, s. 12). Å ha dialog i etterkant av undervisning kan være viktig både for å la elevene bearbeide og analysere sine egne opplevelser. I en dialog vil elevers erfaringer kunne settes inn i en faglig sammenheng som kan hjelpe dem med å sette ord på opplevelser de har hatt. Når en gruppe har hatt de samme opplevelsene bør det brukes videre i relevante sammenhenger (Moldrheim, 2014, s. 13). Etter at alle klassene var ferdig med undervisningsopplegget, gjennomførte jeg intervju med noen av elevene, hvor vi blant annet pratet om hva elevene hadde arbeidet med i undervisningen. Men innen kunst og håndverk kan kunnskap komme til syne gjennom handling i stedet for verbalt språk,

også kalt taus kunnskap (Waterhouse, 2013, s. 20). Men vil også holdningsendringer komme til syne gjennom handling fremfor det verbale språket? Dette var noe jeg lurte på da jeg observerte elevene i det selvstendige arbeidet med deres egen oppgave.

2.6 Oppmerksomhet

En liten måned før jeg skulle levere masteravhandlingen var jeg ute og luftet hunden min. Jeg gikk på en gang og sykkelsti, mot oss kom to mennesker, en jente og en gutt. Jenta et par meter foran gutten. Gutten hadde med en hund, han også. Jenta hadde en telefon som hun så på. Gutten og hunden gikk på motsatt side av meg og min hund, mens jenta gikk på samme side som meg. Jeg valgte å holde meg på samme side som jeg gikk på, fordi både gutten og jeg hadde fått hundene til å gå pent ved siden av oss. Etter hvert som vi nærmet oss jenta, oppdaget jeg at hun ikke var oppmerksom på at vi kom mot, da jeg var en meter foran henne måtte jeg si «nå er det like før vi krasjer». I en tid hvor vi stadig multitasker må vi minne oss selv, og elevene, på hva det virkelig vil si å være tilstede og oppmerksom. Men oppmerksomhet krever vilje til å engasjere seg i øyeblikket (Fredriksen, 2016, s. 106). Jeg vet ikke hva jenta så på telefonen, men en ting er jeg ganske sikker på – hun var ikke oppmerksom i øyeblikket.

Oppmerksomhet er nødvendig for å legge merke til muligheter (Fredriksen, 2016, s. 112). I artikkelen *Attention on the edge: Ability to notice as a necessity of learning, teaching and survival* (2016), skriver Biljana Fredriksen om tre forskjellige nivåer av oppmerksomhet, men som alle støtter seg på hverandre. Det første nivået handler om oppmerksomhet rettet mot fysiske omgivelser og materialer. Det andre nivået dreier seg om oppmerksomhet knyttet til egne sanser, som syn og hørsel, og estetiske erfaringer, hvor kroppen og følelsene står sentralt. Det siste nivået handler om oppmerksomhet overfor andre (Fredriksen, 2016, s. 107). I artikkelen viser Fredriksen til et eksempel hvor en gruppe studenter jobber sammen med å bygge en trehytte, og måtte være oppmerksomme med tanke på verktøyene som ble brukt og sine medstudenter slik at ingen ble skadet (Fredriksen, 2016, s. 110). I denne oppgaven har jeg vektlagt spesielt nivå en og to, fordi jeg ønsket at elevene skulle bruke synet sitt for å bli oppmerksom på søppelet som finnes i omgivelsene rundt dem.

3 Metodologisk rammeverk og metoder i undersøkelsen

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for den metodologien og de metodene jeg har benyttet meg av for å hente inn data og hva jeg har arbeidet med i mitt eget skapende arbeid. Metodene jeg har benyttet meg av i dette prosjektet er spørreskjema, observasjon, intervju og fotografering. Ved å bruke spørreskjema har jeg forsøkt å avdekke hva elevene visste om forsøpling og deres holdninger til temaet før de startet sin oppgave. I intervjuene har jeg forsøkt å avdekke hva elevene sitter igjen med av kunnskaper og holdninger etter endt undervisning. Observasjonene jeg har gjort i undervisningen, har i hovedsak dreid seg om å se på hva elevene gjør og hvordan de jobber. Waterhouse skriver «Gjennom kroppslige handlinger kan vi også kommunisere kunnskap» (2013, s. 21), elevenes kunnskap vil med andre ord også komme til syne gjennom handling, og ikke bare ord.

3.1 A/R/Tografi som metodologi

A/R/Tografi er en form for praksisbasert forskning, og er sammenveving av rollene «artist,» «reasercher» og «teacher», begrepet er engelsk og kan ikke oversettes til norsk uten å miste mye av sin betydning (Beer et al., 2006, s. 70; Carlsen et al., 2019, s. 8). Likevel vil jeg i denne oppgaven benytte ordene underviser/lærer, undersøker og kunstnerisk skapende for å definere rollene jeg har hatt i prosjektet. For meg har det vært viktig å skape sammen med elevene som har vært med i prosjektet, men også la dem få utforske på egenhånd, derfor har jeg valgt å ta utgangspunkt i A/R/Tografi som metodologi.

Som A/R/Tograf har jeg hatt flere roller å forholde meg til, for meg har det vært viktig å være transparent i arbeidet. Å være transparent er viktig for å gi min oppgave troverdighet. I denne oppgaven er det mine observasjoner og fortolkninger som trer frem og som bygger på min egen forståelse av situasjonene, teori og litteratur, samt mine tidligere erfaringer og kunnskaper. Undersøkelsene jeg har gjort i forbindelse med denne oppgaven er gjennomført sammen med elever som jeg underviser til vanlig. Det har for meg også vært viktig å være ærlig med dem om hva jeg gjør, og hvorfor jeg gjør

det. Til elevene fortalte jeg at jeg studerer og skriver master i design, kunst og håndverk. Jeg forklarte at jeg skulle undersøke hvilke holdninger elevene hadde om forsøpling. Ikke alle elevene forsto hva «holdninger» var, og derfor forklarte jeg det også på denne måten «jeg skal undersøke hva dere tenker om forsøpling». Jeg presiserte også at deres tanker skulle ha noe å si for den vurderingen elevene ville få i slutten av undervisningsperioden. I tillegg vil jeg også nevne at det tidvis har vært utfordrende å skille rollene som lærer og undersøger, dette kommer jeg tilbake til senere i teksten.

Som lærer har jeg fortolket situasjonene som fant sted i klasserommet, og jeg dannet meg en forståelse av hva som skjedde og hvorfor (Anker, 2021, s. 50). Derfor vil det være min forståelse av det som har skjedd under observasjonene som vil komme til syne i analysekapittelet. Mitt mål med dette prosjektet har vært å forstå hva som skjer med elevene, hvordan deres holdninger har vært før, under og etter at de arbeidet med sin oppgave. Hva har skjedd i løpet av prosessen?

3.2 Forskningsetikk

I *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora* (NESH, 2023, s. 5-6) står det at en forsker alltid skal opptre forsvarlig, en skal vise respekt for likeverd, frihet og selvbestemmelse. I tillegg skal forskeren sørge for beskyttelse mot risiko for skade og urimelig belastning, samt sørge for rettferdighet i prosedyrer og fordeling av goder og byrder.

I mitt prosjekt har elevene som har deltatt vært under 15 år, derfor sendte jeg en invitasjon til deres foreldre/foresatte om deltagelse i prosjektet, sammen med invitasjonen lå også et samtykkeskjema. «Barnets beste er et grunnleggende hensyn i all forskning. Barn har rett til å bli hørt i forskning, og deres stemme er viktig» (NESH, 2023, s. 22). Jeg oppfordret de foresatte til å snakke sammen med barna sine om prosjektet, slik at de hadde en med- og selvbestemmelse om de ønsket å være med eller ikke. «Barn har alltid rett til å nekte å delta i forskning, selv om foresatte har gitt samtykke» (NESH, 2023, s. 22), i tillegg har «Forskere ansvar for å klargjøre grenser, forventninger og krav knyttet til rollen som forsker overfor forskningsdeltakere» (NESH, 2023, s. 23).

Derfor pratet jeg sammen med de elevene hvor foresatte hadde gitt samtykke til å delta i prosjektet for å forsikre meg om at de visste hva prosjektet mitt gikk ut på, samtidig forklarte jeg at de hadde mulighet for å trekke seg dersom de ikke ønsket å være med. Jeg fortalte også elevene i klassen om prosjektet, slik at alle elevene var klar over at jeg observerte de elevene som var med i undersøkelsen, samtidig fikk elevene også vite hvorfor de skulle samle og fotografere søppel.

Deltagerne i mitt prosjekt har vært elever jeg underviser ukentlig. Fordi jeg er elevenes lærer i kunst og håndverk kan det skape konflikt fordi jeg gir elevene karakterer, og dermed har en form for makt over dem. Jeg kommer med andre ord ikke inn som en uavhengig part som «bare» skal se på om deres holdninger kan endres, men jeg er også avhengig av at de lærer og utvikle sine ferdigheter for å kunne bygge videre på det i senere undervisning. For å informere elevene og foresatte sendte jeg ut en invitasjon med samtykkeskjema hvor jeg informerte om prosjektet og hvilke konsekvenser/belastning det fikk for elevene å delta eller ikke delta, dette ligger som vedlegg 1. I skrivet jeg sendte ut var det viktig for meg å presisere at deltagelse i prosjektet ikke ville påvirke elevenes karakter i kunst og håndverk.

3.3 Undervisningsopplegg og elevenes oppgave

Som nevnt tidligere i teksten skulle elevene i sin oppgave finne minst ett søppel i skolegården som de skulle fotografere der det lå, for så å ta søppelet med seg inn i klasserommet og arbeide videre med det der. Jeg ga ingen føringer for hva elevene kunne eller burde plukke med seg, verken med tanke på estetikk, form, farge eller materialet. Grunnen til dette var både fordi jeg ikke visste hva slags søppel som fantes i skolegården og at jeg ikke ønsket å begrense elevene i deres valg.

I det videre arbeidet skulle elevene bruke søppelet de hadde funnet til enten å ta et portrettfoto, produktfoto eller et kunstfoto. Til slutt skulle de redigere bildet sitt i Pixlr. Oppgaveteksten, i sin helhet, ligger som vedlegg 2. Elevarbeidene ble levert digitalt og arbeidet ble gjennomført i en periode på fem uker hvor elevene hadde én klokke time til å arbeide på skolen per uke. Derfor stiller jeg også et kritisk spørsmål til om fem

klokketimer er nok for å endre elevens holdninger knyttet til søppel, uavhengig av problemstillingen min.

Da jeg laget undervisningsopplegget, tok jeg, som tidligere nevnt, utgangspunkt i følgende læreplanmål «utforske hvordan digitale verktøy og ny teknologi kan gi muligheter for kommunikasjonsformer og opplevelser i skapende prosesser og produkter» (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 8) og «reflektere kritisk over visuelle virkemidler og eksperimentere med ulike visuelle uttrykk i en skapende prosess» (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 8). Etter endt prosjekt skulle elevene levere inn to bilder; et bilde av søppelet, hvor de fant det, og et bearbeidet bilde i valgt fotostil. Som læreplanmålene sier skal elevene kritisk kunne reflektere over visuelle virkemidler, derfor skulle de også gjøre rede for og reflektere over følgende spørsmål i en skriftlig del:

1. Hvilken fotostil du har brukt?
2. Hvorfor valgte du den stilen du gjorde?
3. Hvilke virkemidler har du brukt i bildet?
4. Hvordan påvirker virkemidlene du brukte bildet ditt?
5. Oppstod det noen utfordringer underveis, og hvordan løste du det?
6. Hva er forsøpling?
7. Hvilke utfordringer kan forsøpling føre til?

Ikke alle de syv spørsmålene er like relevante for å finne svar på problemstillingen «Hvilke tanker og holdninger har utvalgte elever på 9.trinn om forsøpling, og kan disse endres gjennom arbeid med foto av søppel?». Likevel har jeg valgt å vise til dem fordi det har vært en del av elevenes oppgave. Spørsmålene ble stilt fordi elevene skulle få mulighet til å tenke gjennom de valgene som ble gjort i prosessen og hva vi gikk gjennom i første undervisningstime.

En forutsetning for å gjennomføre dette undervisningsopplegget var at elevene hadde grunnleggende opplæring i foto. Elevene hadde på slutten av åttende klasse gjennomført et undervisningsopplegg knyttet til virkemidler og komposisjon i foto, her hadde elevene blant annet lært om linjer, perspektiver og forskjellige typer kontraster,

som farge-, størrelses- og geometrisk/organisk kontrast. Jeg ønsket å bygge videre på det elevene hadde lært fra tidligere og brukte derfor første undervisningstimen til å repetere det elevene hadde vært gjennom forrige skoleår, samt at jeg underviste om portrett-, produkt- og kunstfoto.

Jeg har som nevnt hatt flere roller i prosjektet. Som lærer/underviser og undersøker har det ikke alltid vært like lett å skille på rollene, det kommer til syne i observasjonsdelen av mitt prosjekt, jeg har latt lærerrollen være sterkere i undervisningssituasjonene fordi flere elever enn de som har deltatt i prosjektet, har vært med i undervisningen, hvor jeg også har vært alene som underviser. Problematikken knyttet til observasjon i undervisningen kommer jeg tilbake til senere i teksten.

3.4 Spørreskjema

Tidlig i første undervisningstime svarte elevene på et kvalitativ spørreskjema, dette kommer jeg tilbake til. Jeg ønsket å avdekke hva elevene visste om forsøpling fra tidligere og hvilke holdninger de hadde til temaet. Grunnen til at jeg brukte spørreskjema som metode var fordi det er tidkrevende å gjennomføre intervjuer. Dersom jeg skulle gjennomført intervjuer med elevene for å avdekke deres tanker om forsøpling før undervisningen i kunst og håndverk skulle skje, hadde jeg vært nødt til å hente ut elevene fra undervisning i andre fag. Ved å hente elevene fra annen undervisning kunne jeg ha påført elevene urimelig belastning, altså de kunne gått glipp av viktig undervisning. Jeg ønsket ikke at det skulle være en ulempe for elevene å delta i prosjektet, derfor anså jeg det som mest praktisk å gjennomføre et spørreskjema og et intervju, i stedet for to intervju. Totalt var det 20 elever som svarte på spørreskjemaet og 13 elever som ble intervjuet. For at jeg skulle vite hva hvilken elev hadde svar i spørreskjemaet og senere sammenligne med svar fra i intervjuet, skulle elevene skrive sitt fornavn i spørreskjemaet i en egen rubrikk. Da jeg hadde gjennomført intervjuet fjernet jeg alle navn og ga hver enkelt elev et tall fra 1 til 21, fordi det var totalt 21 elever som deltok i prosjektet.

«For at en spørreundersøkelse skal kunne regnes som kvalitativ, må spørsmålene være åpne og informantene må få plass til å svare utfyllende [...] de åpne spørsmålene kan

kombineres med avkryssningsspørsmål» (Anker, 2021, s. 39). Derfor valgte jeg å stille åpne spørsmål slik at elevene kunne svare med egne ord og utfyllende setninger og ikke bare ja, nei eller vet ikke. I tillegg hadde jeg også med ett avkryssningsspørsmål, hvor elevene kunne svare «ja», «nei» og «vet ikke». I spørreundersøkelsen skulle elevene svare på følgende spørsmål:

1. Hva tenker du forsøpling kan være?
2. Når du går til skolen, ser du mye søppel liggende på bakken?
 - a. Ja
 - b. Nei
 - c. Vet ikke
3. Hva tror du er grunnen til at noen kaster søppel på bakken?
4. Hva kan skje med søppelet som blir kastet på bakken?
5. Vet du noe annet om forsøpling?

I spørsmål to stiller jeg spørsmålet om elevene ser mye søppel. Ordet «mye» kan ha forskjellig betydning, altså; det kan være individuelt hva hver enkelt mener «mye» er. Hva elevene tenker «mye» er vil jeg komme tilbake til senere. Men allerede nå vil jeg rette kritikk mot spørsmålet. Jeg kunne ha bygget opp spørsmålet på en annen måte. For eksempel kunne jeg spurt «når du går til skolen, hvor mange søppel-biter ser du?» og eventuelt lagt til svaralternativer a) 0, b) 1-5, c) 5-10, d) mer enn 10.

3.5 Observasjon i undervisning

Det finnes ulike observasjonsteknikker, men som observatør vil man ikke kunne få med seg alt som skjer i et klasserom (Anker, 2021, s. 35). Observasjonene jeg gjorde skrev jeg inn i et regneark slik at jeg hadde oversikt over hva elevene hadde sagt og gjort i løpet av timen. I dette prosjektet har jeg også vært deltagende observatør fordi jeg har vært, og er, elevenes lærer, og derfor må snakke med og stille elevene spørsmål (Anker, 2021, s. 36).

I kunst- og håndverksundervisningen deles klassene i to grupper, dette er fordi verkstedene på skolen ikke er store nok til å romme fulle klasser. Jeg gjennomførte derfor undervisningen med totalt ti grupper hvor de 21 elevene som hadde takket ja til

å bli med i prosjektet, var fordelt på alle gruppene. Innsamling av data knyttet til observasjon skjedde derfor i løpet av en ti-ukers periode ekskludert ferier.

Det var tidvis utfordrende å skille rollene som lærer og undersøker da jeg var i undervisningssammenheng, fordi det var flere elever til stede, og som også var med på undervisningen, enn de som deltok i prosjektet. Elevene skulle i stor grad arbeide selvstendig med sin oppgave, men likevel var det flere som hadde behov for veiledning underveis. Som nevnt var klassen delt i to i kunst- og håndverksundervisningen, og elevene som hadde takket ja til å bli med i prosjektet var fordelt på alle ti gruppene. På grunn av dette fikk jeg kanskje ikke observert elevene som deltok i prosjektet like godt som jeg kunne ha gjort dersom undervisningsopplegget kun hadde blitt gjennomført med prosjektdeltagerne.

3.6 Intervju og observasjon

Etter at alle elevene var ferdig med foto-prosjektet, gjennomførte jeg intervjuene. Intervjuene ble gjennomført som et semistrukturert gruppeintervju i håp om at elevene sammen kunne skape en dialog om det vi hadde gjort i oppgaven. Til intervjuene hadde jeg også med meg innpakket godteri for å gjøre observasjoner knyttet til hva elevene gjorde med godteripapiret da de forlot rommet vi var i. Funnene gjort knyttet til, om papiret ble igjen eller ikke, kan kanskje si noe om hvordan elevene forholder seg til søppel.

I utgangspunktet hadde jeg planer om å intervju alle elevene klassevis uavhengig av om elevene fikk undervisning som første eller siste pulje. På grunn av at det har skjedd mye i elevenes skolehverdag etter at undervisningsopplegget ble gjennomført fikk jeg bare intervjuet elevene i tre av klassene. Grunnen til at jeg valgte å intervju elevene sammen med sine klassekamerater var fordi jeg tenkte at elevene var tryggere på elevene de går i klasse med, enn elever i andre klasser. Som tidligere nevnt ble 13 elever intervjuet, hvorav seks elever var i første gruppe, fire i andre gruppe og tre i tredje gruppe.

Til intervjuene laget jeg en intervjuguide, slik at jeg fikk spurt alle gruppene om det samme. Som nevnt kan det oppleves som problematisk å bruke ordet «mye» i et spørsmål hvor informantene ikke har mulighet til å utdype hva mye er, derfor var det viktig for meg å spørre elevene om hva de la i ordet «mye». Hvor mye er mye? Intervjuguiden ligger som vedlegg 3.

Etter at jeg hadde gjennomført intervjuene, transkriberte jeg dem. Hvert intervju varte i rundt fem til ti minutter per gruppe. Det første intervjuet jeg transkriberte gjorde jeg manuelt, men var tidkrevende, derfor valgte jeg heller å benytte meg av Autotekst fra Universitetet i Oslo, som transkriberte for meg og som jeg lastet ned som ren tekst og deretter manuelt gikk gjennom for å rette opp eventuelle feil og for å legge inn hvem som sa hva. I tillegg til eventuelt å fjerne navn som dukket opp i samtalen.

Når transkriberingen av intervjuene var ferdig analyserte jeg intervjuene og trakk ut det jeg anså som viktig for å finne svar på problemstillingen, spesielt knyttet til holdningsendring hos elevene. I dette arbeidet valgte jeg også ut en elev som jeg vil si mer om knyttet til vedkommende sitt arbeid og holdninger. Grunnen til at jeg valgte denne eleven er fordi det kan late til at det har startet en holdningsendring hos vedkommende knyttet til søppel.

3.7 Eget skapende arbeid

I kunstnerisk skapende sammenheng kommer jeg stadig tilbake til fotografi som uttrykksform. Som jeg skrev i innledningen er fotografi noe som har fulgt meg gjennom store deler av livet. Jeg visste jeg skulle bruke kameraet og at jeg skulle fotografere søppel, men *hvordan* jeg skulle fotografere søppelet var jeg i større grad usikker på. Og i hvor stor grad skulle det *jeg* skapte ha å si for selve prosjektet? Jeg ønsket å ha fokus på elevenes holdningsendring. Hvordan kunne mitt skapende være med på å underbygge dette?

Selv om jeg var usikker på hvordan jeg skulle gjøre mitt eget skapende arbeid og hvilke rolle det skulle ha for det endelige prosjektet, startet jeg tidlig høsten 2023 med å samle inn søppel. Noe av søppelet fotograferte jeg hvor jeg fant det, før jeg tok det med meg,

mens andre ting samlet jeg kun sammen, tok det med hjem og vasket det. Grunnen til at jeg vasket søppelet var fordi det var skittent i form av jord som hadde festet seg til gjenstandene og jeg ønsket å få frem fargene til objektene. I likhet med Anna Zubkova ønsket jeg å vise gjenstandene en form for respekt. Dette kommer kanskje av at jeg fra barndommen av har blitt opplært til å ta vare på de tingene man har, for eksempel: dersom en bukse fikk hull på kneet kunne den lappes, eller en allværsjakke kunne impregneres på ny dersom den ikke var vanntett lenger. Som nevnt i innledningen er jeg også opplært til ikke å etterlate meg søppel i naturen, og dermed er søppelet jeg har tatt med hjem fra turer i stor grad vært rent i form av at de ikke har ligget sammenvevd med andre materialer eller delvis dekket av jord.

Bilde 7: Bilder av innsamlet søppel før og underveis i vaskeprosessen. Egne fotografi.

I staten av innsamlingsprosessen opplevde jeg alt søppelet som like interessant, men etter hvert som jeg samlet flere gjenstander oppdaget jeg at de gjentok seg. Med andre ord; da jeg hadde funnet X antall biter med glass eller tau var det ikke like spennende lenger, og ble ukritisk resirkulert. Jeg ble lei av å finne de samme gjenstandene, hvorfor kunne det ikke dukke opp noe nytt og kanskje mer spennende? Jeg ønsket at det jeg skulle fotografere skulle være en øyeåpner for betrakterne, dette kommer jeg tilbake til senere i teksten. I arbeidet etter innsamlingen kunne jeg ha systematisert, kategorisert og vist frem mengdene som ble funnet, men det er noe som flere har gjort før meg, blant annet Barry Rosenthal som jeg viste til teorikapittelet. Likevel gjorde jeg en utprøving med noen av glassbitene jeg hadde funnet, dette vises på neste side.

Hva: Systematisering og dokumentering av glassbiter.
Lukkertid: 1/200
Blenderåpning: *f*5
ISO: 1600
Virkemidler: Lys/mørk fargekontrast

I det skapende arbeidet mitt har jeg benyttet meg av et Canon 600D speilreflekskamera. Dette kameraet har mulighet for å endre lukkertid, blenderåpning og ISO, i tillegg til kan det byttes objektiv. Bildene tatt med dette kameraet er i stor grad fotografert i RAW-format⁴, noe som gir større muligheter for videre bearbeidelse av bildene i ettertid fordi bildet inneholder mer informasjon enn et JPEG-bilde (Carroll, 2018, s. 125). Ved anledninger hvor jeg ikke har hatt speilreflekskameraet tilgjengelig har jeg benyttet meg av kameraet på en Iphone 7.

Gjenstandene jeg startet med å samle sammen hadde jeg tidlig en tanke om å fotografere på samme måte som oppgaven til elevene tilsa. Men, jeg hadde også en motstand inni meg for å begynne med samme oppgave som elevene. Jeg hadde en tanke om hvordan jeg ønsket at fotografiene skulle se ut, men var usikker på om mine kunnskaper og ferdigheter var gode nok for å få det til. Derfor valgte jeg å gjøre utprøvinger hvor jeg fokuserte på å dokumentere søppelet på stedet hvor det lå, før jeg plukket det med meg. Dette ble også en måte for meg å se gjenstandene som mulige objekter for videre arbeid og bearbeidelse da jeg skulle fotografere gjenstandene i produktfotografier, portrettfotografier og kunstfotografier. Under og på neste side vises eksempler på dokumentasjonen jeg gjorde på funnstedene. I flere av bildene tatt under

⁴ RAW er en type bildefil som lagres på minnekortet uten at bildene behandles. Filformatet kalles RAW fordi det dreier seg om rådata. Bilder tatt i RAW-format trenger mer lagringsplass enn JPEG-filer fordi bildene inneholder mer informasjon (Canon, 2008).

utprøvingene gjorde jeg som Slinkachu, gikk nær og zoomet litt inn, i tillegg til å stille inn fokuset på kameraet slik at det traff det objektet jeg ønsket.

	<p>Hva: Bit av tau</p> <p>Lukkertid: 1/1600</p> <p>Blenderåpning: f5</p> <p>ISO: 6400</p> <p>Virkemidler: Fargekontrast, liten dybdeskarphet</p>
	<p>Hva: Tråd/fiskesene</p> <p>Lukkertid: 1/1600</p> <p>Blenderåpning: f5.6</p> <p>ISO: 6400</p> <p>Virkemidler: Fargekontrast mellom tråd og stein</p>
	<p>Hva: Øverste del av flaskehals</p> <p>Lukkertid: 1/20</p> <p>Blenderåpning: f1.8</p> <p>ISO: 40</p> <p>Virkemidler: Lyse opp motivet ved hjelp av blitz</p>

Hva: Liten oransje kule og blå kork

Lukkertid: 1/1600

Blenderåpning: *f*5.6

ISO: 6400

Virkemidler: Fargekontrast, blå/oransje

Hva: Glasskår

Lukkertid: 1/1600

Blenderåpning: *f*5.6

ISO: 6400

Virkemidler: Liten dybdeskarphet. Fargelighet mellom glasskår og sand/stein

4 Resultater og analyse

I dette kapittelet vil jeg ta for meg funn og analysere dem for å forsøke å finne svar på problemstillingen: Hvilke tanker og holdninger har utvalgte elever på 9.trinn om forsøpling, og kan disse endres gjennom arbeid med foto av søppel? Jeg har valgt å se nærmere på en elev som kanskje er i gang med å endre sine holdninger knyttet til forsøpling. I tillegg vil jeg se overordnet på hva elevene har svart i spørreskjemaet, samt hva de svarte i intervjuene og observasjoner jeg har gjort i undervisningssammenheng.

Noen av elevene som takket ja til å være med i prosjektet gjennomførte ikke spørreundersøkelsen og/eller intervjuet. Fordi jeg skulle se på holdningsendringer var det derfor utfordrende å si noe om i hvilken grad elevene som ikke gjennomførte spørreskjemaet/intervjuet hadde endret sine holdninger. På bakgrunn av dette har jeg valgt å utelate elevene dette gjelder da jeg valgte ut hvilken elev jeg skulle se nærmere på. Totalt var det 13 elever som både svarte på spørreskjemaet og deltok i intervjuene.

Jeg har valgt å bruke en vid forståelse av analyse, hvor alt arbeid med datamaterialet, hvor jeg forsøker å gi det mening, er en del av analyseprosessen (Anker, 2021, s. 17). I min analyse av datamaterialet har det vært viktig å gjøre det håndterbart slik at jeg kunne tenke med den innsamlede dataen (Anker, 2021, s. 20). Data knyttet til deltagerne la jeg inn i et Excel-dokument for å få en oversikt over hver enkelt elev; hva de hadde svart i spørreskjemaet, observasjoner gjort i timene og hva de bidro med i intervjuet. I tillegg la jeg også inn det bearbejdede bildet hver enkelt deltager hadde levert, slik at jeg hadde all informasjon samlet på ett sted.

4.1 Spørreskjema

For å kartlegge hva elevene kunne om forsøpling fra tidligere svarte deltagerne på et spørreskjema, før vi startet å prate om temaet, svarene jeg fikk inn brukte jeg også som en samtalestarter i klasserommet. Som tidligere nevnt svarte 20 av elevene som deltok i prosjektet på spørreskjemaet. Spørsmålene de skulle svare på var: Hva tenker du forsøpling kan være? Når du går til skolen, ser du mye søppel liggende på bakken? Hva tror du er grunnen til at noen kaster søppel på bakken? Hva kan skje med søppelet som

blir kastet på bakken? Vet du noe annet om forsøpling? Etter hvert som elevene leverte svarene sine gikk jeg gjennom dem, slik at vi kunne bruke svarene til å skape en dialog i klassen, om elevenes tanker knyttet til forsøpling.

Generelt

Generelt svarte elevene ganske likt på spørsmålene jeg spurte dem i spørreskjemaet. En mulig årsak kan være fordi de har hatt samme undervisning om miljø og bærekraft tidligere. En fellesnevner for svarene i spørreskjemaet var at deltagerne tenker på konsekvensene søppel kan ha for dyr, jamfør plasthvalen. Før elevene svarte på spørreskjemaet hadde ikke jeg pratet om forsøpling og søppel, dermed kan det tenkes at dette er noe elevene har lært om i andre fag eller andre situasjoner. Jeg spurte elevene spørsmål om hva som kan skje med søppelet som ligger på bakken, 15 av deltagerne svarte at søppelet kan bli spist av dyr. Elev 1 skrev «Det som kan skje er at dyr kan tro det er mat og spiser det og i verste tilfelle dør». Tre av elevene nevnte også mikroplast på spørsmålet om hva som kan skje med søppelet som ligger på bakken. Elev 10 skrev «Noen typer søppel blir på en måte oppløst etter noen år som for eksempel matavfall, men plastikk blir bare til mikroplast og vil alltid være i naturen».

På spørsmål om hva elevene tenker forsøpling kan være, svarte de fleste deltagerne at de tenker forsøpling kan være når søppel kastes i naturen. Elev 16 skrev «Jeg tenker at forsøpling kan være at folk kaster søppel i naturen eller i havet. Når søppelet havner i naturel⁵ eller i havet kan tyr tro det er mat og få det i seg, det er ikke bra for da kan dyrene dø for det setter seg fast», mens elev 18 skrev «Når du kaster søppel der det ikke skal, slik at det er skadelig for levende individ».

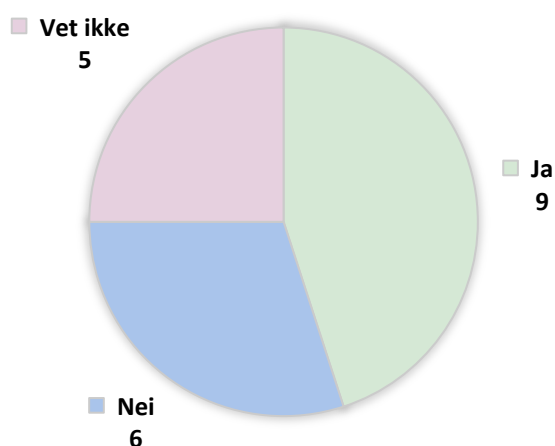
Jeg spurte også om elevene visste noe annet om forsøpling, som de ikke hadde skrevet om allerede, her svarte elev 4 «oljesøl og eksos,» dette var den eneste eleven som nevnte noe annet enn et håndfast materiale. Som nevnt gikk jeg gjennom svarene underveis som elevene leverte sine svar. Svaret fra elev 4 peilet dialogen i retning av hvordan oljesøl i havet kan få konsekvenser for fugler som blir dekket av oljen. Under

⁵ Elevenes svar fra spørreskjemaet er kopiert direkte, skrivefeil er ikke endret.

samtalene som fulgte i forbindelse med spørreskjemaet i første undervisningstime var det varierende hvor mye deltagerne deltok i samtalene som foregikk.

Elevene fikk ett avkryssningsspørsmål i spørreskjemaet, med alternativene ja, nei og vet ikke. Jeg spurte elevene: Når du går til skolen, ser du mye søppel liggende på bakken? Som diagrammet under viser svarte ni av 20⁶ «Ja», mens henholdsvis 5 og 6 elever svarte «Vet ikke» eller «Nei». I utgangspunktet tenkte jeg at det var elevene som svarte nei/vet ikke som kom til å endre sine holdninger underveis i arbeidet med oppgaven. Likevel har jeg valgt å se på en elev som svarte ja, fordi vedkommende, gjennom sine handlinger og i intervju, viser å ha endret sin holdning noe i løpet av prosjektet.

NÅR DU GÅR TIL SKOLEN, SER DU MYE SØPPEL LIGGENDE PÅ BAKKEN?

Bilde 8: Diagram som viser oversikt over hvor mange elever som har svart «Ja», «Nei» eller «Vet ikke» på spørsmål om de ser mye søppel på bakken når de går til skolen.

Enkeltelev, elev 21

Eleven jeg har valgt å se nærmere på er elev 21. I spørreskjemaet svarte vedkommende følgende på spørsmålene:

1. Hva tenker du forsøpling kan være?
«Når man hiver søppel i naturen»

⁶ Totalt 21 elever takket ja til å bli med i prosjektet. Én elev var ikke til stede da elevene svarte på spørreskjemaet.

2. Når du går til skolen, ser du mye søppel liggende på bakken?
«Ja»
3. Hva tror du er grunnen til at noen kaster søppel på bakken?
«Fordi folk er for late til å gå til bossdunken»
4. Hva kan skje med søppelet som blir kastet på bakken?
«Det kan for eks havne i havet å skade sjødyrene»
5. Vet du noe annet om forsøpling?
«Det er ikke bar [sic] for klima»

4.2 Observasjon i undervisning og innleverte oppgaver

Jeg forsøkte å forklare og fortelle om temaene i undervisningen på samme måte til alle gruppene, slik at budskapet som ble formidlet skulle være mest mulig likt for elevene da de skulle starte på oppgaven sin. Likevel var det noen forskjeller fra klasse til klasse og gruppe til gruppe hvor mye elevene delte om og diskuterte de forskjellige temaene, fordi klasse- og gruppedynamikken er forskjellig.

Like før sommerferien, da elevene gikk i 8. klasse, fikk de undervisning om virkemidler og komposisjon av foto. Elevene hadde dermed noen forkunnskaper om temaet. Jeg la derfor opp undervisningen slik at elevene kunne bruke den kunnskapen de hadde fra tidligere og bygge videre på dette.

Generelt

De fleste elevene som deltok i prosjektet, har tilgang til mobiltelefoner med godt kamera. Regelverket på skolen undervisningsopplegget har blitt gjennomført sier at elevene skal legge telefonene sine i mobilskap ved skolestart, og flere elever velger derfor å ikke ha med telefonen på skolen. I undervisningsopplegget lot jeg derfor elevene selv velge om de vil ta bilder med kameraet på mobilen eller Chromebooken sin. Det var tydelig forskjell i kvaliteten på bildene hvor elevene hadde brukt mobil til å ta bildet sitt og for de elevene som valgte å bruke Chromebook. Dette tok jeg hensyn til da jeg vurderte oppgaven, slik at elevene som brukte Chromebook ikke skulle få en dårligere vurdering. For elevene som fotograferte med Chromebook ble bildene blitt noe kornete, avhengig av lysmengden som slapp inn i linsen da de fotograferte.

I undervisningsøkt nummer to skulle elevene ut for å samle søppel de skulle bruke i sitt fotografi. Her var flere elever skeptiske til å samle inn søppel og bruke dette i videre arbeid. Elevene som ønsket fikk utdelt en hanske som de kunne ha på da de plukket søppelet de skulle bruke. Da elevene skulle arbeide videre med søppelet i timene som fulgte, kunne det late til at de elevene som var skeptiske til å samle inn søppel hadde glemt at de syntes det var «ekkel» å ta i og håndtere søppelet. Det kan tenkes at elevene ikke ga uttrykk for ubehag fordi de visste at det arbeidet de gjorde skulle vurderes, men det kan også være at de ikke lenger opplevde søppelet de hadde funnet som «ekkel» fordi det nå hadde ligget inne, eller at elevene var så smått på vei mot å endre sine holdninger. Det var varierende hva elevene valgte å plukke med seg for å bruke videre. Det var også noe forskjell på hva slags søppel elevene fant avhengig av når de fikk undervisning. Elevene som samlet inn søppel like etter nyttår fant blant annet gavebånd og raketter, elev 13 lot seg tydelig inspirere av dette i sitt bilde.

Bilde 9: Innlevert elevarbeid inspirert av rakett. Fotografi tatt av elev 13.

Elev 9 og elev 14 så også ut til å la seg inspirere av årstiden de tok bilder. Elev 14 gjennomførte oppgaven etter nyttår, mens elev 9 gjennomførte på høsten. Begge elevene skrev i den skriftlige delen av oppgaven sin at de brukte kunstfoto som fotostil. I begrunnelsen om valg av fotostil skrev elev 9 at eleven syntes det var interessant å gjøre noe som kunne være utfordrende. Bildene fotografert av elev 9 og 14 vises på neste side. Elev 14 brukte mulighetene som fantes ute, hvor hen kunne fotografere ved et islagt vann, og laget seg en figur av søppelet hen fant slik at det så ut som en fisker. Elev 9 hentet inn rekvisita fra skolegården, noen blader og flere steiner som ble brukt for å skape et miljø.

Bilde 10: Elev 14 sitt innleverte kunstfotografi. Fotografert ute ved et islagt vann like ved skolen.

Bilde 11: Elev 9 sitt innleverte kunstfotografi. Eleven hentet inn rekvisita fra naturen.

17 av elevene som deltok i prosjektet valgte å fotografere bildet sitt som et produktfotografi. Elev 2 begrunnet valget av fotostil med «Jeg valgte og bruke [sic] produktfoto fordi jeg tenkte det passet best til en snusboks», mens elev 3 skrev i sin begrunnelse «Jeg valgte produktfoto, fordi jeg synes det passet fint til det søppelet jeg valgte. Jeg forsto mest av produktfoto, og det var det jeg så for meg når jeg valgte søppelet mitt». Begge elevene begrunnet valg av fotostil med at produktfotografi «passer» til søppelet de valgte å plukke med seg, i likhet med flere av de andre deltagerne. Elev 2 og 3 har valgt å vise frem sitt søppel på to forskjellige måter på tross av at begge har valgt samme fotostil. Elev 2 har fokusert kun på snusboksen, mens elev 3 har vært ute og fotografert sitt bilde slik at hen har med flere elementer i sitt bilde. Det se ut som at elev 3 i større grad har tenkt over lysforholdene da hen fotograferte enn det elev 2 har gjort. Som nevnt er det viktig å tenke over lys og skygger når produktfotografier skal tas. Elev 2 og 3 sine innleverte bilder vises på neste side.

Bilde 12: Produktfotografi av en snusboks. Fotografi tatt av elev 2.

Bilde 13: Produktfotografi av en appelsinjuice. Fotografi tatt av elev 3.

Bilde 14: Produktfotografi av et gavebånd. Fotografi tatt av elev 20.

Bilde 15: Produktfotografi av et KitKat-papir. Fotografi tatt av elev 18.

I økt tre, fire og fem arbeidet elevene i stor grad selvstendig med fotografering og bilderedigering. I den tredje økten gikk jeg gjennom noen av verktøyene som finnes i Pixlr, som for eksempel hvordan klippe ut og lime inn elementer, hvordan endre farger på bakgrunn og hvordan gjøre bildene uskarpe. Bilde 12 viser et gavebånd hvor elev 20 har gjort deler av bilde uskarpt, eleven beskrev også at hen hadde benyttet seg av svart bakgrunn for å få gullfargen i gavebåndet frem. Elev 18 brukte det hen jeg hadde vist om å endre farge på bakgrunnen ved å klippe ut KitKat-papiret og lime det inn på et helt hvit bakgrunn i Pixlr.

Flere av elevene hadde ikke erfaring med bilderedigering i Pixlr fra tidligere, og enkelte av deltagerne ga i undervisningen uttrykk for at programmet var avansert, dette kom

også frem i den skriftlige delen av oppgaven. Elev 16 ga spesifikt uttrykk for at Pixlr var vanskelig å bruke og hadde behov for mer veiledning i programmet, mens elev 12 hadde brukt det tidligere og arbeidet raskt i redigeringsprosessen. Fordi elev 12 hadde brukt programmet tidligere hjalp eleven også sine medelever med å forstå de forskjellige verktøyene i Pixlr. Både elev 12 og 16 brukte det jeg hadde gått gjennom med «klipp og lim» i sin bilderedigeringsprosess.

Bilde 16: Elev 16 sitt bearbejdede produktfotografi.

Bilde 17: Elev 12 sitt bearbejdede produktfotografi.

Elevene fikk som tidligere nevnt syv spørsmål som de skulle svare på i en skriftlig del av sin innlevering. På spørsmål om hva forsøpling er, og hvilke utfordringer forsøpling kan føre til svarte elevene i stor grad det samme som i spørreskjemaet som ble gjennomført i første undervisningstime, men noe mer utfyllende. Elev 10 skrev «Det er også mange dyr som dør i sjøen og på land. I sjøen er det mange syr som spiser eller setter seg fast i plast og dør. På land kan også dyr spise søppel og sette seg fast i det. Problemet med å kaste plast i naturen er at det aldri forsvinner, det blir bare til mikroplast». I spørsmålene knyttet til forsøpling hadde jeg i utgangspunktet sett for meg at det kunne komme tydelig frem dersom elevene hadde endret sine holdninger knyttet til forsøpling eller ikke, men det lot seg ikke gjøre.

Enkeltelev, elev 21

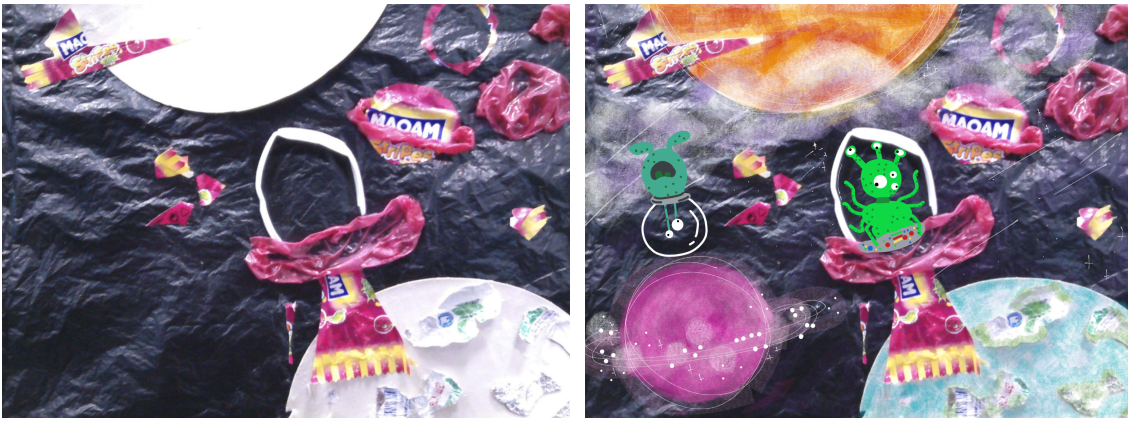
I undervisningsøkt to og tre gjorde jeg de observasjonene jeg ser på som viktigst knyttet til elev 21. Jeg observerte følgende:

Økt 2: Synes det er ekkelt å ta i søppelet selv med hansker. Vasker søppelet hen har funnet flere ganger da vi kom inn i klasserommet. Har funnet godteripapir, ubrukt kondom og bæsjepose til hund.

Økt 3: Har lyst til å vaske søppelet enda en gang fordi jeg ikke har med hansker, fordi hen synes det fremdeles er ekkelt å ta i søppelet. Jeg overtaler hen til heller å arbeide med skisser til oppsett av fotografiet og sette i gang med å ta bilder. Eleven setter i gang med å lage bilde hen skal ta, noe motvillig.

Da vi skulle ut å plukke søppel bet jeg meg merke i at eleven først gjorde motstand til å plukke søppelet som fantes i skolegården. Likevel var dette en av elevene som endte opp med det søppelet som kanskje oppleves som «eklest». Med seg tok vedkommende en hundebæsjepose og en kondom, begge ubrukte. I tillegg fant elev 21 brukt godteripapir, en papptallerken og tyggegummipapir. Inne i klasserommet ble gjenstandene vasket med såpe og vann flere ganger. Den resterende tiden av timen gikk med til dette.

Da eleven i økt 3 skulle begynne å bearbeide søppelet som var funnet, ble det også gjort noe motstand fordi elev 21 opplevde at det fremdeles var urent og ville bruke hansker i arbeidet. Jeg hadde ikke med meg hansker til undervisningen og eleven fikk derfor ikke bruke dette. Eleven valgte å trosse motstanden i seg og begynte med å bearbeide søppelet som ble funnet. Eleven klippet opp bæsjeposen og flere av gjenstandene som ble funnet ute, deretter ble delene satt sammen på nye måter. I økt 4 og 5 arbeidet elev 21 selvstendig med sin oppgave, med å ta bilder og redigere dette. Elev 21 var også én av fire elever som valgte å arbeide med kunstfotografi. Elev 21 skrev i sin begrunnelse for valg av fotostil at hen liker å være kreativ og bruke fantasien, slik at bildet kunne se ut som noe annet enn det søppelet som ble funnet.

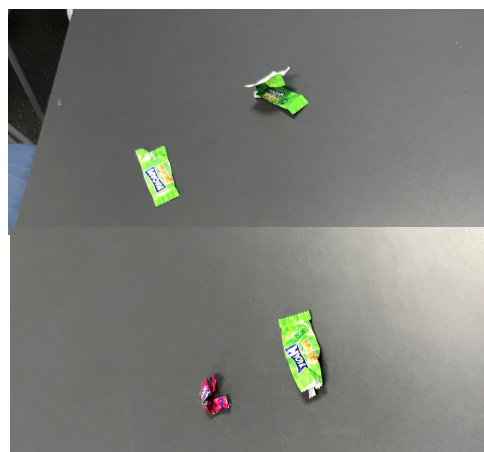

Bilde 18: Elev 21 sitt bilde før og etter bearbeidelse i Pixlr.

I den skriftlige delen skrev elev 21 om at det ikke var særlige utfordringer knyttet til oppgaven, men «jeg slet litt med å ta på søppelet. Det fikset jeg med at jeg vasket det veldig grundig mange ganger,» dette samsvarer med de observasjonene jeg gjorde. Jeg kan forstå at eleven syntes det var ubehagelig å ta i søppelet, det kan jo tenkes at jeg i underbevisstheten har tenkt det samme da jeg bestemte meg for å samle søppelet som har ligget i havet, i stedet for å plukke det som ligger langs en vei, fordi søppelet jeg selv har plukket på en måte har blitt vasket av havet. Samtidig ønsket jeg å utfordre elevene til å gå utenfor sin komfortsone, og da kan det jo kritiseres at jeg ikke har gjort det samme, men mitt ønske har også vært å rydde opp i en strandsone hvor det har vært svært mye søppel over lengre tid.

4.3 Intervju og observasjon

I teorikapittelet skrev jeg at kunnskap kan komme til syne gjennom handling i stedet for gjennom verbalt språk. Som en takk og som et lite eksperiment hadde jeg derfor med meg innpakket godteri til elevene jeg intervjuet, for å se hva som skjedde med papiret i ettertid/da elevene forlot rommet. Kun én av gruppene jeg intervjuet etterlot seg søppel da de forlot rommet jeg intervjuet dem i. Dette var også den gruppen jeg intervjuet først, og her hadde

Bilde 19: Gjenlagt papir etter intervju av gruppe 1. Eget fotografi.

jeg ikke noen restriksjoner på hvor mye godteri jeg hadde lagt frem fordi jeg tenkte at elevene hadde *noe* måtehold i mengden de forsynte seg med, men det hadde de ikke. Elevene stappet godteriet i lommene sine, på tross av at jeg hadde gitt beskjed om at de ikke fikk ta med seg godteriet på grunn av skolens regler. Dette førte til at jeg var mer restriktiv med hvor mye godteri jeg la frem til de neste gruppene jeg intervjuet, noe som kanskje førte til at elevene ikke la igjen godteripapir fordi de ikke hadde tilgang til like mye.

I det første intervjuet fikk jeg ikke til særlig dialog med og mellom elevene. I denne gruppen var det seks elever som ble intervjuet, og det kan tenkes at denne gruppen var for stor for å få til en god dialog. Elevene svarte i stor grad med et ord eller i korte setninger. I det andre intervjuet gikk samtalen noe lettere enn første, her ble det i større grad dialog mellom elevene. Et av spørsmålene jeg spurte elevene var hva de mener er *mye søppel*, fordi jeg i spørreskjemaet spurte spørsmål om de så mye søppel på vei til skolen. Hva hver enkelt deltager mente var «mye» kan være forskjellig, derfor ønsket jeg å avdekke hva elevene tenke om dette. I intervju nummer to fortalte elevene at de tenkte det er mye søppel dersom de la spesielt merke til det. Elev 17 sa «Hvis jeg går til skolen, er det ikke sånn at jeg legger merke til hvis det ligger litt her og der, men hvis jeg legger merke til når jeg går, da er det ganske mye». Elev 5, fra intervju nummer en, var også inne på noe av det samme og sa «det ligger søppel på hvert eneste gangfelt du går på, da vil det være mye».

Alle de 13 deltagerne jeg intervjuet fikk spørsmål om hva de hadde gjort med det søppelet de hadde plukket og fotografert. To av elevene valgte å ikke svare på spørsmålet, begge deltagerne i det første intervjuet. Under intervjuet tenkte jeg ikke noe mer over at to elever unnlot å svare, men i etterkant har jeg stilt meg spørsmål om de ikke visste hva de hadde gjort med sitt søppel, eller om de kanskje ikke brydde seg om hva som hadde skjedd med sitt søppel? Dersom elevene ikke visste hva de hadde gjort med søppelet sitt kan det tenkes at de heller ikke brydde seg, men det kan jeg ikke vite sikkert uten å spørre dem. Fire elever kunne fortelle at de hadde kastet gjenstandene i søppelbøtta i klasserommet. I elevenes klasserom sorteres avfallet som papir og som restavfall. Seks av de 13 elevene som ble intervjuet hadde ikke kastet søppelet sitt, men

latt det ligge i et skap i klasserommet. Én elev, elev 21, ønsket å beholde det som var blitt laget, fordi hen var fornøyd med sitt produkt. Elev 21 forklarte at hen syntes det var fint å kunne se tilbake på hva hen hadde arbeidet med i kunst og håndverk, og at det for hen hadde mer betydning å ha det hen hadde laget fysisk foran seg enn et bilde som hadde blitt tatt, på tross av at produktet skulle være et fotografi til slutt.

Som nevnt hadde jeg en intervjuguide som jeg brukte i intervjuene, hvor jeg hadde satt opp totalt fem spørsmål. I det tredje intervjuet var deltagerne svært engasjerte, og før jeg fikk stilt det første spørsmålet – som handlet om hva elevene husket fra oppgaven – begynte elev 19 å fortelle om søppelet hen ser når hen er ute og går. Elevene skapte en god dialog seg imellom, og pratet godt rundt temaet. I denne gruppen var det tre elever som deltok i intervjuet, deriblant elev 21. I intervjuet var eleven deltagende og fortalte om observasjoner som hadde blitt gjort. Elev 21 kunne blant annet fortelle at hen hadde observert en mann som kjørte i nabolaget hvor eleven bor, og som kastet brukte take away-bokser ut av bilvinduet. I likhet med intervjuene gjort med intervjugruppe en og to spurte jeg spørsmål til elevene om hva de tenker om ordet «mye» i forbindelse med søppel på bakken. For elev 19 er det mye dersom eleven ser rundt ti ting som ligger i nærheten av hverandre på bakken, mens elev 21 mener det er mye om det er syv ting.

I alle tre intervjuene spurte jeg elevene om de hadde endret sitt syn på om de så mer eller mindre søppel etter undervisningsperioden enn før. Grunnen til at jeg tenker dette kan være interessant er fordi elevene må ta eierskap til konseptet forsøpling, for å kunne endre sine holdninger. I tillegg var jeg interessert i om elevene var blitt mer oppmerksomme på søppelet som finnes ute. Dersom elevene i større grad ser søppelet som ligger på bakken kan det tenkes at det kan være et steg i retning av at de tar eierskap til utfordringene forsøpling kan føre til. Dersom jeg sammenligner svarene fra spørreskjemaet og hva elevene ga uttrykk for i intervjuene kommer det frem at elevene ikke ser mer eller mindre søppel enn før prosjektet. Elev 21 ga dog uttrykk for at forholdet til søppel har endret seg, eleven legger mer merke til søppelet som ligger på bakken nå enn tidligere. Elev 21 fortalte i intervjuet «[...] før la jeg ikke så mye merke til det, men nå når jeg faktisk gikk og plukket, så var det så utrolig mye. Jeg bare snudde på

hodet, og der var det nye ting, liksom. Jeg fikk mer øye på det nå, og nå ser jeg det mer og mer, føler jeg».

I intervju 3 spurte jeg, i forlengelse av spørsmålet om deres syn var blitt endret, om elevene på eget initiativ kunne funnet på å plukke søppel. Elevene var litt delte i sine tanker om dette. Elev 19 var svært positiv til å plukke søppel på egenhånd, og elev 20 fortalte at eleven sammen med sin mor hadde plukket søppel tidligere, men ikke gjør dette lenger. Elev 21 fortalte at hen fremdeles er litt skeptisk til å plukke opp andre sitt søppel, men om hen hadde foreslått det hjemme, hadde mest sannsynlig resten av familien blitt med. Dette spørsmålet var det siste jeg stilte elevene i intervjuet før jeg slo av opptakeren og takket for at de ville være med. Samtalen om temaene vi snakket om i intervjuet fortsatte i det elevene gikk til klasserommet sitt, og det var tydelig at elev 19, 20 og 21 var engasjerte i temaet forsøpling.

4.4 Eget skapende arbeid

I likhet med elevene startet jeg mitt eget skapende arbeid med å samle søppel, men i større kvanta. I stedet for å plukke én, eller kanskje fire forskjellige gjenstander, har jeg gjennom åtte måneder plukket søppel som har blitt skylt i land langs en strandlinje på rundt 25 meter. Ikke alt jeg har samlet har egnet seg for mitt formål og har derfor blitt resirkulert. Jeg har forsøkt å ta vare på alt fra små plastbiter til gjenstander som her tilnærmet hele. I skjemaet under tar jeg for meg noen av bildene jeg har fotografert og analyserer dem.

Som tidligere nevnt kjente jeg på en motstand inni meg for å gjøre samme oppgave som elevene. Hvordan kunne jeg gjøre portrettfotografi, produktfotografi og kunstfotografi iøynefallende, på en slik måte at det settes i gang en tankeprosess hos betraktere av fotografiene som kan føre til at vedkommende ønsker å ta ansvar for omgivelsene? Da jeg arbeidet med fotografiene ble de ikke helt som jeg hadde sett for meg i hodet, men samtidig har jeg fått utfordret meg med tanke på å tre ut av komfortsonen. Spesielt da jeg fotograferte portrettfotografiene, her brukte jeg meg selv som modell, noe som var utfordrende fordi jeg liker meg best bak kameraet, og ikke er komfortabel foran linsen. Jeg måtte bruke flere forsøk før jeg fikk bilder som jeg så på som gode nok til å bruke i

oppgaven. Dette handler kanskje om selvbevissthet og at det er mer krevende å posere enn å ta bilder av en gjenstand som står i ro.

I mitt eget skapende arbeid har jeg fokusert på å forskjønne de gjenstandene som jeg har fotografert. Jeg tenker på det som noe selvmotsigende at forsøpling og søppel er skjønt, fordi søppel og forsøpling ikke er bra for naturen, og på den måten burde være stygt, ekkelt eller disharmonisk. Bildene av flasken og boksen med sider oppleves som om det kunne vært nye produkter, som ikke har ligget i sjøen. Som det kan leses i analysen av flaske-bildet kommer det ikke tydelig frem at skrapene i lakken *ikke* skal være der. Det samme kan gjelde for siderboksen, men som likevel ser noe mer herjet ut. Boksen med sider er likevel er den ikke sammenklemt og har holdt formen, dette kan skyldes at boksen ikke har vært åpnet.

Hva: Flaske

Fotostil: Produktfotografi

Virkemidler: Lyssetting.

Sentralperspektiv.

Analyse: Bildet er fotografert ute i fullsol. Lyssettingen og at flasken er fotografert i sentralperspektiv, gjør at den kommer tydelig frem, og «hele» flasken vises. Flasken har flere skraper i lakken, noe som gjør at den får et slags mønster, og som det kan, på bildet, se ut som hører til å være der. Bildet gir *ikke* en følelse av flasken har ligget i sjøen, men heller en følelse av at dette er en produkt som skal selges.

Hva: Siderboks

Fotostil: Produktfotografi

Virkemidler: Lyssetting. Fargelighet, bakgrunn og boksens grunnfarge.

Analyse: Bildet er fotografert ute i fullsol. Lyssettingen gjør at boksen kommer tydelig frem. Fordi bildet har lyse farger, gir det en følelse av «sommer og sol». Et kjent fenomen i Norge er «utepils» og dette er noe flere gjør så fort solen titter frem om våren. Bildet kan vekke gode følelser, dersom en har et ikke problematisk forhold til alkohol, men kan også vekke dårlige følelser dersom en har et problematisk forhold til det.

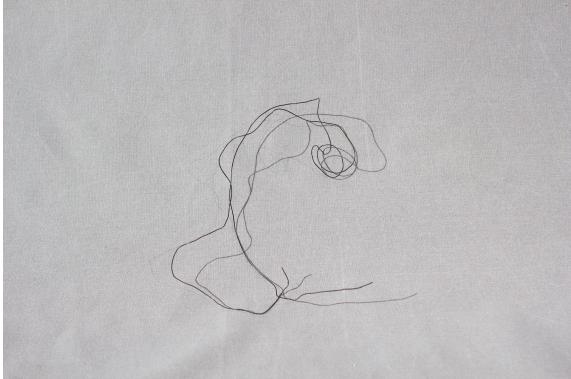

Hva: Ødelagt Jærstol

Fotostil: Produktfotografi/
dokumentarfotografi

Virkemidler: Nøytral bakgrunn.
Sentralperspektiv.

Analyse: På bildet vises en Jærstol som har fått påkjenninger etter å ha ligget i sjøen. Stolen er ikke lenger mulig å bruke fordi setet av siv/strå er ikke lenger intakt. Treverket har også fått skader i form av at deler er «slipt» bort. Det er brukt en lys, nøytral bakgrunn for å få frem stolen, men fordi bildet er fotografert ute i full sol kommer det skygger på bakgrunnen

	<p>som trekker fokuset bort fra den ødelagte stolen.</p>
	<p>Hva: Jærstol med «nytt» sete av taubiter.</p> <p>Fotostil: Produktfotografi</p> <p>Virkemidler: Fargekontraster, tau.</p> <p>Analyse: Da jeg skulle fotografere stolen ga det meg ingen følelser. Dette er egentlig et verk jeg ser på som mer nyttig å oppleve fysisk enn å se det på et bildet. Stolen vil derfor være en del av mastergradsutstillingen.</p>
	<p>Hva: En enkel tråd fra et tau.</p> <p>Fotostil: Kunstfotografi</p> <p>Virkemidler: Lys/mørk fargekontrast. Linjer. Skygger.</p> <p>Analyse: I dette bildet ser man et en enkel tråd fra et tau. Tråden er formet etter å ha ligget i en krøll fra da jeg plukket den med meg. Det er ikke helt tydelig hva som vises på bildet, selv om hele tråden visers, dette er fordi skyggene i bildet spiller oss et puss – det kan se ut som om det er flere tråder enn bare én.</p>

Hva: Taubiter som er surret sammen.

Fotostil: Kunstfotografi

Virkemidler: Kontrast, blå/oransje

Analyse: Liten porselensfugl som sitter oppi et rede av taubiter av plast. Bildet forsøker å belyse hvordan fugler bruker det de finner av materialer til å lage rede, men om taubiter av plast er det beste er ikke sikkert.

Hva: Diverse små plastbiter på en tallerken.

Fotostil: Kunstfotografi

Virkemidler: Fargekontraster

Analyse: Dette bildet er delvis inspirert av Slinkachu og Rosenthal ved å bruke forholdsvis sterke farger. Jeg kunne kanskje ha funnet plastbiter som var enda mer fargeklare for dette bildet, noe som kunne ført til at bildet ble et enda større blikkfang. Men i bildet ledes øynene våre til gaffelen som er i fokus, oppå gaffelen ligger en blå gjenstand som peker i retning mot samlingen av plastbiter. Men bildet kan også leses andre veien, hvor øynene først treffer plastbitene for deretter og ledes til gaffelen. Målet med bildet er at betrakteren skal reflektere over at dyr får i seg plast, noe som kan føre til død.

Hva: Plastbit som dekker deler av ansiktet.

Fotostil: Portrettfotografi

Virkemidler: Svart/hvitt-bilde. Linjer.

Analyse: I dette bildet finnes linjer som et virkemiddel. Armene fører opp til plastbiten som dekker øynene, og blikket til betrakteren føres til plastbiten ved å følge fingeren som peker inn mot den. I bildet har jeg forsøkt å skape en frustrert stemning ved at modellen «roper».

Som jeg var inne på tidligere i kapittelet opplevde jeg det som mindre utfordrende å fotografere gjenstandene som var i ro. Jeg opplevde det som mindre utfordrende å fotografere produktfotografiene enn kunstfotografiene. Dette kan skyldes at jeg, som nevnt, hadde en motstand i meg for å gjennomføre samme oppgave som elevene, og at jeg dermed ble hemmet av min egen usikkerhet, da jeg ikke skulle følge en «oppskrift» for hvordan bildene skulle bli tatt med tanke på å få frem gjenstandene.

5 Drøfting

I dette kapittelet vil jeg ta for meg funn og se det i lys av den litteraturen jeg har vis til i teorikapittelet. Jeg vil i størst grad fokusere på elevenes oppgave og undervisningen fordi jeg stilte spørsmålet: Hvilke tanker og holdninger har utvalgte elever på 9.trinn om forsøpling, og kan disse endres gjennom arbeid med foto av søppelet? Videre vil jeg se på mitt eget skapende arbeid og det å forskjønne søppelet. Det er flere enn meg som har interessert seg i spørsmål som gjelder skjønnhet og søppelet. For eksempel skrev Anna Zubkova en masteroppgave i 2017 hvor hun utforsket søppelet funnet på en strand, og hvilke muligheter de kan gi for kunstnerisk arbeid. Jeg starter derfor drøftingskapittelet med å fortelle litt om Zubkovas prosjekt.

Det var ikke før et stykke ut i mitt masterprosjekt jeg ble gjort oppmerksom på Zubkovas masteroppgave. Masteravhandlingen hennes ligger ikke tilgjengelig på nett og den kjennskapen jeg har til prosjektet er gjennom boken *Bærekraftsdidaktikk i kunst og håndverk*. I boken blir det beskrevet hvordan Zubkovas utviklingsarbeid kan gi inspirasjon til forskjellige oppgaver i et skaperverksted. Hvor en selvstendig oppgave kan være å finne, vaske, sortere og komponere bilder av gjenstander/søppelet som er funnet, og som deretter kan fotografers (Illeris et al., 2020, s. 155). Uten at verken jeg eller elev 21 var klar over Zubkovas arbeid, gjennomførte vi en lignende prosess.

Zubkovas utviklingsarbeid delte hun inn flere faser, jeg vil ta for meg to av dem. Hvor den første fasen dreide seg om å samle inn og vaske søppelet hun hadde funnet på en strand. Her var hun spesielt opptatt av hvordan fargene kom frem da gjenstandene ble rene (Illeris et al., 2020, s. 152-153). I mitt eget prosjekt vasket jeg som tidligere nevnt søppelet for å fjerne jord og annen skitt som hadde festet seg til gjenstandene, og for å få frem fargene. Elev 21 vasket søppelet fordi hen opplevde det som ekkelt, noe hen ikke ville håndtere uten at det ble vasket. Noe som er fullt forståelig med tanke på at hen blant annet fant en kondom, dette var tilsynelatende ubrukt. Likevel ville det vært uforvarselig å nekte eleven å vaske søppelet med tanke på smittefare.

Etter at Zubkova hadde vasket søppelet og undersøkt dem arbeidet hun med å lage forskjellige komposisjoner med gjenstandene, uten at tingenes form ble endret (Illeris

et al., 2020, s. 153). Her viker Elev 21s skapende prosess fra Zubkovas, hvor elev 21 i stedet bearbejdet tingene ved å klippe i og sette dem sammen på en ny måte, slik at gjenstandene ikke lenger var gjenkjennbare. I mitt eget skapende arbeid har jeg ikke endret formen til gjenstandene i særlig grad. Men jeg tilførte andre elementer, som for eksempel ved å legge plastbiter på en tallerken og legge til en gaffel for å symbolisere utfordringene knyttet til at dyr spiser plast, jamfør plasthvalen. At dyr spiser søppel var også noe deltagerne i prosjektet var klar over, noe som tydelig kom frem i spørreskjemaet.

5.1 Elevenes oppgave og undervisning

Hvordan en skal gå frem for å lage et undervisningsopplegg knyttet til bærekraft kan være utfordrende. Mange lærere viser stor interesse for temaet, men føler seg usikre når de skal undervise (Illeris et al., 2020, s. 71), meg selv inkludert. Ved å bryte ned bærekraft i mindre biter, for så å fokusere på forsøpling, har jeg forsøkt å skape et engasjement hos elevene ved å undervise dem om utfordringer knyttet til forsøpling. For meg har det gjennom undervisningsperioden vært viktig å ikke gi elevene dårlig samvittighet eller undervise med «pekefinger» fordi, som Moldrheim (2014, s. 10-11) skriver, kan ydmykelse og dårlig samvittighet føre til at det ikke skjer noen holdningsendring. Samtidig har jeg utfordret elevene ved at de har måttet ta i, og føle på søppel funnet i skolegården, noe flere elever ga uttrykk for at de opplevde som ubehagelig.

Flere av elevene opplevde det som ekkelt å gå ut og plukke opp søppel etter andre mennesker. Som nevnt knyttet til elev 21, er det forståelig at flere av elevene opplevde det som ubehagelig å plukke søppel etter andre, både fordi det kan være helsefarlig med tanke på smitteoverføring, men også fordi en kan bli skadet ved for eksempel å skjære seg på gjenstandene. I moderne kunst vises ofte det uskjønne og ekle frem (Bale, 2009, s. 46). I oppgaven har elevene, som deltok i prosjektet, på sett og vis forskjønnnet søppelet ved å fotografere det som et produktfotografi eller som et kunstfotografi, spesielt dersom man har en tanke om at «Fantasien kan skape skjønnhet av hva som helst» (Bale, 2009, s. 64). Denne tankegangen kan det late til at elev 21 var innom, fordi eleven brukte tingene hen hadde funnet og satte dem sammen på en slik måte at

betrakteren ikke automatisk forstår at han eller hun ser på en bæsjepose og deler av en kondom.

Det kan tenkes at undervisningen og oppgaven elevene gjennomførte hadde egnet seg til å være en del av et større undervisningsopplegg, og gjerne tverrfaglig. Dersom oppgaven deltagerne gjennomførte hadde vært en del av et tverrfaglig undervisningsopplegg, ville de i større grad fått mulighet til å lære om bærekraft, og sett på problemet fra flere sider fordi temaet er innviklet og komplekst (Illeris et al., 2020, s. 71). Å arbeide tverrfaglig ville også kunne gi elevene mulighet til å bruke erfaringer og opplevelser, for eksempel fra kunst og håndverk inn i arbeid med naturfag.

Kompetansemålene elevene arbeidet ut fra i sin oppgave var «utforske hvordan digitale verktøy og ny teknologi kan gi muligheter for kommunikasjonsformer og opplevelser i skapende prosesser og produkter» og «reflektere kritisk over visuelle virkemidler og eksperimentere med ulike visuelle uttrykk i en skapende prosess» (Kunnskapsdepartementet, 2019, s. 8). Gjennom arbeidet med oppgaven fikk elevene mulighet til å utforske hvordan de kunne fotografere en eller flere gjenstander og deretter bearbeide dem i et redigeringsprogram. Ved å reflektere over de valgene elevene tok knyttet til visuelle virkemidler, fikk de mulighet til å gjøre seg opp meninger knyttet til sitt bilde. Ikke alle deltagerne benyttet seg av denne muligheten, men elev 20 har beskrevet hvordan hen har brukt svart bakgrunn mot et gullfarget gavebånd for å tydelig få frem gavebåndet. I bildet til elev 20 kommer det frem en form for harmoni, både på grunn av fargesammensetningen, men også på grunn av linjene som båndet skaper. Således kan bildet utstråle en form for skjønnhet dersom en ser det i lys av Kants tanker om det skjønne, hvor det skjønne skaper et velbehag hos betrakteren (Bale, 2009, s. 61).

Da jeg intervjuet elevene, og spurte om hva de hadde gjort med søppelet som var fotografert, var det to elever som ikke svarte på spørsmålet. I analysekapittelet stiller jeg spørsmål til om elevene ikke brydde seg mer om søppelet etter at prosjektet var ferdig. Kanskje hadde ikke elevene tatt eierskap til undervisningen? Som Waterhouse (Waterhouse, 2013, s. 20) skriver, kan holdninger komme til uttrykk gjennom

handlinger. At elevene unnlot å svare på spørsmålet som ble stilt var en aktiv handling, men jeg kan ikke si for sikkert hva det betyr. Moldrheim (2014, s. 10) på sin side påstår at en god lærer-elev relasjon er viktig og påvirker om elevene er mottagelige for det som blir formidlet. Det kan dermed tenkes at elevene tok et valg om ikke å svare fordi vår relasjon ikke var god nok.

Gjennom datainnsamlingen gjort i dette prosjektet har jeg ikke funnet noen tydelige svar på om elevene har endret sitt syn og sin holdning til søppel og forsøpling. Men det kom frem at elevenes egen oppmerksomhet avgjorde om de opplevde mengden søppel som «mye». Å endre tanker og holdninger tar tid (Moldrheim, 2014, s. 18), derfor kan det tenkes at en time undervisning per uke over fem uker ikke har vært lenge og hyppig nok. En annen mulig forklaring kan være at elevene ikke har tatt eierskap til konseptet (Moldrheim, 2014, s. 12).

Elev 21 på sin side fortalte i intervjuet at hen har blitt mer oppmerksom på søppelet som ligger ute, men at hen ikke er sikker på at hen ville ha plukket søppelet etter andre på eget initiativ. Her kommer vi inn på nivå to av Fredriksens inndeling av oppmerksomhet, hvor blant annet synet spiller inn og hvor en retter sin oppmerksomhet mot gjenstandene og dets kvaliteter og muligheter (Fredriksen, 2016, s. 107). Dersom det tenkes at oppmerksomhet er en komponent for å endre holdninger kan det tenkes at elev 21 er på vei til, eller har, utvidet sin oppmerksomhet noe i løpet av prosjektet. I tillegg startet eleven prosjektet med og ikke ville ta i søppelet uten å bruke hansker, men etter hvert som hen arbeidet med prosjektet ble det mindre utfordrende å behandle søppelet. Da prosjektet og oppgaven var ferdig ønsket elev 21 til og med å ta vare på det hen hadde laget.

5.2 Fotografi som metode og det (ikke så) skjønne

Med mine egne fotografier ønsker jeg å skape dialog rundt problematikk som følge av forsøpling. Det er ikke sikkert at jeg lykkes med det knyttet til alle bildene jeg har tatt. Kanskje er det slik at bildene jeg fotograferte da jeg dokumenterte hvor jeg fant søppelet, har større virkning på betrakteren, enn de bildene satt opp for å fotografere. Det kan tenkes at det er et hårete mål å sette seg, at mine fotografier skal ha samme

virkning som Nick Uts bilde, som jeg presenterte i teorikapittelet, hvor en krig avsluttes fordi det viser store lidelser. Ut forskjønnet ikke sitt bilde slik som jeg har gjort, det har derimot Barry Rosenthal i *Oil, Alcohol and Drugs*. Selv om tittelen henviser til noe ubehagelig og lite tiltalende, har fotografiet tendenser til å være forskjønnet fordi det som nevnt finnes en harmoni i bildet som er skapt av rette linjer og systematisering av former. Med tanke på mine egne fotografier kunne jeg, som Rosenthal, gitt dem en ubehagelig tittel. Det kan også tenkes at bildets størrelse kan ha noe å si for opplevelsen. Bildene mine er ikke printet ut i skrivende stund og jeg har derfor selv ikke sett dem hengende på en vegg, derfor har jeg ikke heller fått følelsen av hvordan størrelsen påvirker det som skal formidles.

I teorikapittelet viser jeg til Edward Weston som på 30-tallet fotograferte paprikaer, hvor han brukte øynene til å finne former før han fotograferte. Dette inspirerte meg da jeg fotograferte og dokumenterte hvor jeg hadde funnet søppelet. Spesielt bildet av glasskåret brukte jeg tid på å finne riktig vinkel for å ta bildet, fordi jeg ønsket at glasskåret både skulle tre tydelig frem, men samtidig være skjult. Som jeg skrev i teorikapittelet har Westons bilder av paprika inspirert meg til å ikke fortelle alt som skjer i et bilde, men heller la betrakteren undre seg over hva hen faktisk ser. Dette har jeg nok kanskje lykkes best med under utprøvingene jeg viser til i metodekapittelet enn bildene jeg viser til i resultat- og analysekapittelet.

Gjennom mitt eget skapende arbeid har jeg opplevd at det ikke har gått knirkefritt å fotografere søppel. Jeg kunne kanskje løst mitt eget skapende arbeid på en annen måte. Et eksempel kunne vært å lage en form for installasjon som jeg hadde fotografert, litt som Slinkachu gjør, men ved å gjenbruke materialene som jeg hadde funnet. Samtidig ville dette gått litt imot det jeg ønsker med mitt eget skapende; å få betrakteren til å ønske å ta ansvar for sine omgivelser. Kanskje kunne en stor søppelhaug resultert i noen hevede øyenbryn og forskrekkelse blant de som hadde sett søppelet, men likevel er det ikke sikkert at jeg hadde samlet nok til å få den «wow-effekten» eller affekten jeg ville forsøkt å oppnå.

5.3 Hva kunne vært gjort annerledes og en vei videre?

Da jeg skulle hente inn samtykke fra deltagerne/deltagernes foresatte opplevde jeg det som mer utfordrende enn jeg hadde trodd. Jeg sendte ut invitasjonen, med samtykkeskjema digitalt og ba om å få svar per e-post, slik at jeg kunne lagre disse på en trygg måte. I ettertid ser jeg at jeg kanskje kunne fått flere deltagere dersom jeg hadde delt ut invitasjon og samtykkeskjema fysisk på skolen, fordi det kanskje hadde vært mer lettvisst å svare i stedet for å laste ned dokumentet for så å sende svaret et annet sted enn invitasjonen ble mottatt. Men grunnen til lav svarprosent kan også være noe helt annet. Likevel vil jeg poengtere at jeg ønsket meg flere deltagere i prosjektet, fordi jeg kanskje da kunne fått et tydeligere svar på problemstillingen.

Jeg kunne, og burde, kommet enda tidligere i gang med å fotografere til mitt eget skapende arbeid. Dersom jeg hadde gjort dette kunne jeg ha kommet med flere eksempler på hvordan de kunne ha fotografert sine bilder. Samtidig har det kanskje gitt elevene større frihet og mulighet til å skape sitt uttrykk ved at de har fotografert uten å vite hvordan jeg uttrykker meg gjennom fotografiet. Likevel kan det tenkes at noen av elevene hadde vært tjent med å få en enda tydeligere forståelse av hva de forskjellen fotostilene er og hvordan fotografer dersom jeg hadde vist bilder som ikke bare er fotografert av profesjonelle.

Fordi bærekraftig utvikling er et svært komplekst tema, hadde det vært interessant for videre arbeid og sett på hvordan arbeid med denne oppgaven, i samarbeid med fag som for eksempel naturfag eller mat og helse hadde utviklet seg. Hadde elevene kommet frem til andre fotografier dersom de hadde kjennskap til hvordan plast lages eller hvordan kan gjenvinnes og omformes til nye gjenstander? Dersom mat og helse hadde vært involvert kunne en for eksempel ha brukt matrester og forpakning i fotografiene i stedet for å samle søppelet ute.

Med tanke på mitt eget skapende arbeid kunne jeg ha løst det på en helt annen måte, hvor jeg hadde laget en skulptur eller installasjon. Men fordi jeg arbeidet skulpturelt i min bacheloroppgave, nevnt innledningsvis, ville jeg kanskje i større grad blitt preget av at jeg har arbeidet med temaet tidligere. Likevel kunne det være interessant å sett på

hvordan en gruppe hadde gjennomført et prosjekt hvor de skulle lage skulpturer av funnet søppel. Eller hvor man hadde samlet inn søppel for så å sortere og kategorisere og se på hvor mye som kunne blitt samlet i et gitt område. Når det gjelder å plukke søppel er det ofte fokus på strandsonen, men som det har vist seg i arbeidet med denne oppgaven finnes det også mye i en skolegård og på veien elevene bruker til og fra skolen. I kategoriseringsoppgaven kunne søppelet blitt lagt i beholdere slik at betrakterne kunne fått et inntrykk av hvor mye som var funnet. Da hadde det kanskje også vært nødvendig og hatt en eller annen måte å sammenligne søppelet på med noe som ga et inntrykk over vekt, volum eller over området søppelet var funnet.

6 Avslutning

Jeg startet avhandlingen med å fortelle om hvem jeg er og hvorfor denne oppgaven er viktig for meg. Jeg er oppvokst med og opplært til å tenke at vi skal ta vare på naturen, for det gir mye glede om en setter pris på den. Dersom vi ikke tar vare på naturen og forvalter den på en bærekraftig måte vil den til slutt bli borte for oss. Jeg legger da til grunn at vi mennesker er en del av naturen, men vi er også de som mest sannsynlig ødelegger naturen fordi vi ikke forvalter den slik den burde, noe som ødelegger for dyre- og plantelivet.

I 2023 startet jeg å jobbe fast som lærer og hadde for første gang ansvar for å lage opplegg for elevene jeg skulle undervise. Dette er noe som har vært meningsfullt fordi jeg har fått testet mine lærerevner, men samtidig svært utfordrende. Prosjektet har i stor grad gitt meg mulighet til å utvikle meg som lærer, og forstå hvor komplekst det er å lage et undervisningsopplegg som har som mål å utdanne, danne og skape gode holdninger hos elevene.

Hvilke tanker og holdninger har utvalgte elever på 9.trinn om forsøpling, og kan disse endres gjennom arbeid med foto av søppel?

Dersom jeg ser gruppen under ett kan det se ut som de hadde kjennskap til noen utfordringer forsøpling kan føre til, samtidig ga elevene uttrykk for at de verken så mer eller mindre søppel etter at undervisningsopplegget var gjennomført. Elev 21 kunne derimot fortelle at hen var mer oppmerksom på søppelet etter perioden, og som nevnt kan det tenkes at hens holdninger kanskje er på vei til å endres.

Undersøkelsene jeg gjennomførte av og med elevene, har gitt et innblikk i at det kanskje kreves tid og intensivt arbeid for å oppnå holdningsendring. Undersøkelsen kan tyde på at totalt fem klokketimer ikke er nok for elever som i utgangspunktet ikke har gjort seg opp særlige meninger om forsøpling, og deres oppmerksomhet. Dermed kan det tenkes at et intensivt tverrfaglig prosjekt eller et lengre undervisningsopplegg i større grad kunne bidratt til å skape gode holdninger hos disse elevene.

Referanser/litteraturliste

- Ahlsen, Ø. B., Tschudi-Madsen, S. & Pihl, R. (2023, 27. juni). portrettfotografi. I *Store norske leksikon*. <https://snl.no/portrettfotografi>
- Anker, T. (2021). *Analyse i praksis : En håndbok for masterstudenter*. Cappelen Damm.
- Avset, L. M. M. (2017, 19. september). Hvor farlig er egentlig mikroplast? *forskning.no*. <https://www.forskning.no/forensning-hav-og-fiske-niva/hvor-farlig-er-egentlig-mikroplast/322061>
- Bale, K. (2009). *Estetikk : en innføring*. Pax.
- Beer, R., Bickel, B., Grauer, K., Irwin, R. L., Springgay, S. & Xiong, G. (2006). The Rhizomatic Relations of A/r/tography. *Studies in Art Education*, 48(1), 70-88. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/00393541.2006.11650500>
- Canon. (2008, 17. oktober). *Hvordan bruker jeg RAW-bilder?* https://www.canon.no/support/consumer_products/content/faq/?itemid=tcm:85-608376
- Carlsen, K., Søyland, L. & Waterhouse, A.-H. L. (2019). Eksperimentelle utforskinger av materialer og materialitet i transmaterielle landskaper. *FormAkademisk*, 12(1), 1-21. <https://doi.org/https://doi.org/10.7577/formakademisk.2648>
- Carroll, H. (2018). *Les denne hvis du vil ta fantastiske fotografier*. Kontur forlag.
- Eisenräger, S. & Lohne, J. (2015, 6. september). Disse bildene av barn i nød rystet verden. *VG*. <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/KwA1X/disse-bildene-av-barn-i-noed-rystet-verden>
- FN-sambandet. (2023, 28. juni). *Bærekraftig utvikling*. FN-sambandet. <https://www.fn.no/tema/fattigdom/baerekraftig-utvikling>
- Fredriksen, B. C. (2016). Attention on the edge: Ability to notice as a necessity of learning, teaching and survival. *Visual Inquiry: Learning & Teaching Art*, 5(1), 105–114. https://doi.org/10.1386/vi.5.1.105_1
- Illeris, H., Näumann, R. & Riis, K. (2020). *Bærekraftdidaktikk i kunst og håndverk : gjenbruke - oppvinne - skape* (1. utgave. utg.). Cappelen Damm akademisk.
- Knudsen, T. (2022, 7. september). *Produktfotografering*. NDLA. <https://ndla.no/nb/subject:1:ca0f428c-d59a-4836-83be-83cbc3191a23/topic:15b52cc7-187b-4504-8040-424b5d6eacca/topic:1:8203a4cc-69a7-4819-a6c4-ac46283f5dc7/resource:1:184388>
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon . Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/verdier-og-prinsipper-for-grunnopplaringen/id2570003/>
- Kunnskapsdepartementet. (2019). *Læreplan i kunst og håndverk (KHV01-02)*. Fastsatt som forskrift av Kunnskapsdepartementet 15.11.2019. <https://www.udir.no/lk20/khv01-02>
- Lislevand, T. (2021, 5. januar). plasthvalen. I *Store norske leksikon*. <https://snl.no/plasthvalen>
- Miljødirektoratet. (2023a, 3. juli). *Forsøpling*. <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/avfall/forsopling/>

- Miljødirektoratet. (2023b, 3. juli). *Hva er forsøpling og hva er forurensning?* .
<https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/avfall/for-myndigheter/hva-er-forsopling-og-forurensning/>
- Miljødirektoratet. (2023c, 22. juni). *Mikroplast finnes overalt i naturen.*
- Miljødirektoratet. (2023d, 7. desember). *Store mengder marin forsøpling.*
<https://miljostatus.miljodirektoratet.no/tema/avfall/forsopling-av-havet/>
- Moldrheim, S. (2014). Kløkt og fordom : Om holdningsendring i klasserommet *FLEKS - Scandinavian Journal of Intercultural Theory and Practice*, 1(1), 1-20.
<https://doi.org/https://doi.org/10.7577/fleks.841>
- Mossing, J. B. & Algerøy, Å. (2020, 28. januar). Fire av ti har endret plastvaner på grunn av plasthvalen. *NRK.no*. <https://www.nrk.no/vestland/fire-av-ti-har-endret-plastvaner-pa-grunn-av-plasthvalen-1.14878294>
- Mørch, A. (1994). *form og bilde* (2. utg.). Telemark lærerhøgskole.
- NESH. (2023). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora* (978-82-7682-112-3). <https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora/>
- Ore, S. & Stori, A. (2019, 11. august). plast. I *Store norske leksikon*. <https://snl.no/plast>
- Pihl, R. & Eliassen, H. (2023, 11. september). fotografi. I *Store norske leksikon*.
<https://snl.no/fotografi>
- Rosenthal, B. (2013, 18. desember). *BARRY ROSENTHAL PHOTOGRAPHY - Bio*.
<https://barryrosenthal.com/bio/>
- Rød, A. (2024, 08.02). fotokunst. I A. Eilertsen (Red.), *Store norske leksikon*.
<https://snl.no/.versionview/2206302>
- Svartdal & , F. (2020, 3. november). holdning. I *Store norske leksikon*.
<https://snl.no/holdning>
- Thorsen, D. E. (2023, 11. april). aktivist. I *Store norske leksikon*. <https://snl.no/aktivist>
- Tschudi-Madsen, S. (2021, 6. desember). stilleben. I *Store norske leksikon*.
<https://snl.no/stilleben>
- Waterhouse, A.-H. L. (2013). *I materialenes verden : Perspektiver og praksiser i barnehagens kunstneriske virksomhet*. Fagbokforlaget.

Bildeliste

Bilde 1: Egne fotografier tatt i løpet av de siste 12 årene.	10
Bilde 2: Ut, Nick. (1972). Terror of war. [Fotografi]. https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/KwA1X/disse-bildene-av-barn-i-noed-rystet-verden	18
Bilde 3: Oversikt over lukkertid, blenderåpning og ISO. Egen illustrasjon etter inspirasjon fra Henry Carroll (2018, s. 30).....	20
Bilde 4: Bilde med liten dybdeskarpheit og sterke farger. Slinkachu. (2013). Hide and Seek. [Installasjonsfotografi]. https://slinkachu.com/work#/hide-and-seek/	21
Bilde 5: Å bruke øynene for å se former og eller mønster i stedet for å kun se motivet gjennom katedralen. Weston, E. (1930). Pepper No. 30. [Fotografi]. https://www.moma.org/audio/playlist/172/2274	22
Bilde 6: Samling av diverse beholdere som viser én måte søppel kan fotograferes og dokumenteres på. Rosenthal. B. (u.å.). Oil, Alcohol and Drugs. [Fotografi]. https://barryrosenthal.com/found-in-nature/single-gallery/12636509	23
Bilde 7: Bilder av innsamlet søppel før og underveis i vaskeprosessen. Egne fotografi. .	35
Bilde 8: Diagram som viser oversikt over hvor mange elever som har svart «Ja», «Nei» eller «Vet ikke» på spørsmål om de ser mye søppel på bakken når de går til skolen.	41
Bilde 9: Innlevert elevarbeid inspirert av rakett. Fotografi tatt av elev 13.....	43
Bilde 10: Elev 14 sitt innleverte kunstfotografi. Fotografert ute ved et islagt vann like ved skolen.	44
Bilde 11: Elev 9 sitt innleverte kunstfotografi. Eleven hentet inn rekvisita fra naturen. .	44
Bilde 12: Produktfotografi av en snusboks. Fotografi tatt av elev 2.	45
Bilde 13: Produktfotografi av en appelsinjuice. Fotografi tatt av elev 3.	45
Bilde 14: Produktfotografi av et gavebånd. Fotografi tatt av elev 20.....	45
Bilde 15: Produktfotografi av et KitKat-papir. Fotografi tatt av elev 18.	45
Bilde 16: Elev 16 sitt bearbejdede produktfotografi.	46
Bilde 17: Elev 12 sitt bearbejdede produktfotografi.	46
Bilde 18: Elev 21 sitt bilde før og etter bearbejdelse i Pixlr.	48
Bilde 19: Gjenlagt papir etter intervju av gruppe 1. Eget fotografi.	48

Vedlegg

6.1 Vedlegg 1: Samtykkeskjema

Invitasjon til deltagelse i forskningsprosjektet

«Et bilde sier mer enn tusen ord – en undersøkelse i hva ungdomsskoleelever kan lære om forsøpling ved å se verden gjennom en kameralinse»

Dette er et spørsmål til deg/ditt barn om å delta i et forskningsprosjektet hvor formålet er å finne ut om ungdom kan tilegne seg kunnskap om miljøutfordringer knyttet til forsøpling. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltagelse vil innebære for deg.

Formål

Læreplanen fastslår at elever skal utvikle bevissthet om hvordan vårt levesett påvirker naturen, og skolen skal bidra til at elevene utvikler vilje til å ta vare på miljøet. Formålet med denne masteroppgaven er å finne ut om denne viljen kan utvikle seg/kan oppstå i et undervisningsopplegg i kunst og håndverk hvor elevene går ut i naturen og fotograferer søppel.

Hvem er ansvarlig for prosjektet?

Maren Jonassen er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg underviser ditt barn i kunst og håndverk og skriver nå en master i design, kunst og håndverk.

Hva innebærer det for deg/ditt barn å delta?

Forskningsprosjektet vil bestå av en kombinasjon av ulike kvalitative metoder. En spørreundersøkelse, observasjon og et intervju med et utvalg av klassens elever.

Intervjuet vil skje i grupper. Det vil også foregå observasjon når elevene har satt i gang arbeidet. Følgende vil være relevant for prosjektet og vil bli dokumentert:

Observasjon

- Muntlig aktivitet hvor eleven gjør oppdagelser underveis i arbeidet med oppgaven.
- Elevens engasjement i undervisningen og eventuelt mangel på engasjement.

Intervju

- Muntlig svar på spørsmål som stilles fra intervjuer/forsker.
- Intervju vil bli tatt opp.

Spørreundersøkelse

- Hvilke kunnskaper har eleven om forsøpling fra tidligere.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten grunn. Alle dine/ditt barns personopplysninger vil da bli slettet.

Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for ditt barn dersom du/ditt barn ikke vil delta eller senere velger å trekke seg. I observasjoner vil det kun bli tatt notater knyttet til de elevene hvor foresatte har samtykket til deltagelse i prosjektet.

Ditt personvern – hvordan oppbevarer vi og bruker dine opplysninger?

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålet vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene dine konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Skole og samtlige informanter vil anonymiseres. Kun student Maren Jonassen vil ha tilgang til personopplysningene.
- Navnet og kontaktopplysningene dine vil erstattes med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data.

Hva skjer med dine opplysninger når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet er ferdig/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er mai 2024. Når prosjektet er ferdigstilt slettes dessuten lydopptak.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- Innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og få utlevert en kopi av opplysningene,
- få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Sørøst-Norge har Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Sørøst-Norge ved Maren Jonassen, e-post: [redacted]
- Biljana Fredriksen, e-post: [redacted]
- Vårt personvernombud: Peer Are Solberg, e-post: personvernombud@usn.no

Hvis du har spørsmål knyttet til vurderingen som er gjort av personverntjenestene fra Sikt, kan du ta kontakt via:

- E-post: personverntjenester@sikt.no eller telefon: 73 98 40 40.

Med vennlig hilsen

Maren Jonassen

Biljana Fredriksen

(Student)

(Veileder)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Et bilde sier mer enn tusen ord*, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til at mitt barn kan:

- delta i klasseromsobservasjon
- delta i spørreskjema
- delta i intervjubasert forskning

Jeg samtykker til at mitt barns opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av forelder/foresatt til prosjektdeltager, dato)

6.2 Vedlegg 2: Oppgavetekst

Individuell oppgave

Læringsvei 4: Visuell kommunikasjon

- Foto

Oppgave:

Velg en av fotostilene vi har sett på (portrett, produkt eller kunst). Du skal gå ut og finne søppel som ligger på bakken. Ta bilde av søppelet der du fant det. Ta med søppelet inn og begynn planleggingen av hvordan du vil bruke søppelet i et portrettfoto, produktfoto eller kunstfoto. Rediger bildene i Pixlr.

Dette skal leveres i slutten av prosjektet:

- Bildene du har tatt av søppel i løpet av perioden.
- Digital dokumentasjon der du har gjort rede for og reflektert over valg av fotostil og hvilke utfordringer forsøpling kan føre til.

Timene	Progresjonsplan
Uke 49 (A, B, D) Uke 51 (C, E) Introduksjon	<ul style="list-style-type: none"> - Introduksjon: gjennomgang av presentasjon (læringsvei 4, repetisjon fra 8. klasse, spørreundersøkelse, samtaler i klassen) - Gjennomgang av oppgaven - Starte med planlegging
Uke 50 (A, B, D) Uke 1 (C, E) Individuelt arbeid	<ul style="list-style-type: none"> - Gå ut og ta bilde av søppel du finner på bakken. - Ta med søppelet inn - Begynn å planlegg hvordan du vil ta bilder av søppelet <ul style="list-style-type: none"> - Dokumenter tanker du gjør underveis - Lag skisser - Hva trenger du for å lage portrett-, produkt- eller kunstfoto?
Uke 51 (A) Uke 1 (B, D) Uke 2 (C, E) Individuelt arbeid	<ul style="list-style-type: none"> - Fortsett planleggingen - Begynn arbeidet med fotografering
Uke 2 (A, B, D) Uke 3 (C, E) Individuelt arbeid	<ul style="list-style-type: none"> - Fortsett arbeidet med fotografering <ul style="list-style-type: none"> - Dokumenter om du gjør endringer underveis - Redigering av bildet i Pixlr
Uke 3 (A, B, D) Uke 4 (C, E) Innlevering	<ul style="list-style-type: none"> - Gjør rede for: <i>Hvilken fotostil du har brukt? Hvilke virkemidler har du brukt i bildet? Hva er forsøpling?</i> - Reflekter over: <i>Hvorfor valgte du den stilen du gjorde? Hvordan påvirker virkemidlene bildet? Oppstod det noen utfordringer underveis, og hvordan løste du det? Hvilke utfordringer kan forsøpling føre til?</i>

6.3 Vedlegg 3: Intervjuguide

Intervjuguide – semistrukturert intervju

Hvilke tanker og holdninger har utvalgte elever på 9.trinn om forsøpling, og kan disse endres gjennom arbeid med foto av søppel?

Oppstart: Jeg kommer nå til å stille dere noen spørsmål, som dere skal svare på, og jeg ønsker at vi skal få det til å bli en samtale, så forsøk å svare utfyllende og ikke bare «Ja/Nei».

Spørsmål:

1. Nå er det en stund siden vi jobbet med foto-oppgaven, hva husker du fra prosjektet?
2. Når du er ute, ser du søppel som ligger på bakken?
 - a. Mye/lite – hva mener du er mye/lite
 - b. Har det endret seg etter prosjektet/legger du mer/mindre merke til søppelet? Eller er det det samme som før?
3. Hva gjorde du med søppelet som du tok bilde av når du var ferdig med prosjektet?

Til videre spørsmål:

Se for deg skoleveien...

Hva tenker du om...

Har du endret syn på forsøpling...